

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ»**

Студента 6 курсу, 13 групи,
спеціальності 281

«Публічне управління та
адміністрування»

спеціалізації

«Публічне управління та
адміністрування»

_____ (підпис студента)

Ющенко
Катерина
Василівна

Науковий керівник

д.е.н.

професор

_____ (підпис керівника)

Лагутін
Василь
Дмитрович

Гарант освітньої програми

д.е.н.

професор

_____ (підпис гаранта)

Орлова
Наталія
Сергіївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	6
1.1. Сутність та цілі конкурентної політики держави	6
1.2. Механізм формування та реалізації конкурентної політики держави	14
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	23
2.1. Сучасний стан реалізації конкурентної політики держави в Україні	23
2.2. Імплементация досвіду ЄС із реалізації конкурентної політики держави в Україні.	35
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ	51
3.1. Стратегічне управління в Антимонопольному комітеті України	51
3.2. Стратегічні пріоритети діяльності Антимонопольного комітету України	56
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція України у європейський простір загострила проблему конкуренції й конкурентного середовища на внутрішньому ринку, що обумовило затвердження Кабінетом Міністрів України Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 рр. Нині в Україні великої значущості набувають завдання, пов'язані з підвищенням ефективності діяльності органів державної влади у сфері захисту та розвитку конкуренції на вітчизняних товарних ринках. Це, у свою чергу, визначає необхідність перегляду та вдосконалення теоретичних засад формування та практичних аспектів реалізації держави в умовах європейської інтеграції України.

Наукові дослідження теорії конкуренції, засад конкурентної політики держави, гармонізації України та ЄС знайшли відображення у працях таких науковців, як: С. Авдашової, В. Базилевича, Л. Білої, З. Борисенко, С. Валітова, В. Вишневського, Б. Кваснюка, В. Гейця, Дж. Гелбрейта, А. Герасименко, А. Гриценка, К. Ерроу, Я. Жаліла, А. Ігнатюк, Дж. Кейнса, О. Кілієвича, Ю. Кіндзерського, Й. Кірцнера, Дж. Кларка, О. Костусєва, В. Лагутіна, А. Мазаракі, А. Маршалла, О. Міняйла, М. Мотта, Е. Мейсона, В. Ойкена, В. Парето, М. Портера, Дж. Робінсон, Н. Розанової, А. Сміта, К. Смирнової, Дж. Стігліца, Ж. Тироля, О. Уільямсона, Г. Філюк, Ф. Хайека, А. Шастітка, Й. Шумпетера, М. Якубовського та інших.

На підставі наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з цієї тематики можна зробити висновок, що значна кількість теоретичних і прикладних проблем держави потребує подальшого дослідження. Зокрема, відсутній узгоджений підхід до трактування сутності конкурентної політики; малодослідженими залишаються питання щодо імплементації досвіду ЄС реалізації конкурентної політики в економіку України; вдосконалення стратегічного управління діяльності Антимонопольного комітету України як провідного інституту реалізації конкурентної політики України.

Мета дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад формування конкурентної політики держави та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізму її реалізації в умовах європейської інтеграції України.

Завдання дослідження. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- систематизувати наукові підходи до визначення сутності конкурентної політики держави;
- обґрунтувати систему цілей та механізм реалізації конкурентної політики держави;
- охарактеризувати сучасний стан реалізації конкурентної політики в Україні;
- проаналізувати досвід ЄС реалізації конкурентної політики з метою імплементації його в економіку України;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення стратегічного управління діяльності Антимонопольного комітету України.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації конкурентної політики держави.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти формування й реалізації конкурентної політики в умовах європейської інтеграції України.

Методи дослідження. Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи та вирішення поставлених завдань використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: метод системного підходу та історико-логічний метод – при дослідженні теоретичних аспектів конкурентної політики держави; методи ретроспективного, порівняльного аналізу – при розгляді сучасного стану реалізації конкурентної політики в Україні; методи аналізу та синтезу, групування, узагальнення, перехід від абстрактного до конкретного – при розробці рекомендацій щодо вдосконалення стратегічного управління діяльності Антимонопольного комітету України; економіко-статистичні – при аналізі офіційних

статистичних даних і звітів Антимонопольного комітету України з метою виявлення основних тенденцій і факторів реалізації конкурентної політики в Україні.

Інформаційною базою випускної кваліфікаційної роботи є широке коло наукових джерел: монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, публікації у періодичних виданнях, законодавчі та нормативні акти з питань формування та реалізації конкурентної політики держави; офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також статистична інформація міжнародних фінансово-економічних організацій, інтернет-джерела.

Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (налічує 184 найменування) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі основний – 76 сторінок, містить 6 таблиць, 6 рисунків, а також список використаних джерел з 184 джерел, 4 додатків на 4 сторінках.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи відображені у статті: Ющенко К. Реалізація конкурентної політики держави: світовий досвід і Україна / К.Ющенко // Управління та адміністрування. Збірник наукових статей. – 2018. – Ч. 2. – С. 432–438.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність та цілі конкурентної політики держави

Конкурентна політика держави є ключовим чинником, який визначає основні правила конкурентної поведінки суб'єктів ринку, стимулює розвиток ефективного конкурентного середовища та конкурентоспроможність національної економіки в цілому, сприяє розвитку конкуренції на товарних ринках.

Для детального аналізу сутності конкурентної політики держави розглянемо генезис цього поняття. Поняття «політика» походить від грецького *politikē* та означає «мистецтво державного управління» [15]. Згідно визначенню, наведеному у Великому економічному словнику «політикою» є діяльність органів державної влади та державного управління, яка відображає суспільний лад та економічну структуру країни, що визначається інтересами та цілями, а також спосіб дій, спрямованих на досягнення чого-небудь, що визначають відносини з людьми [16]. Словник іноземних слів визначає «політику» як науку, мистецтво управління державою, державну мудрість, образ дії уряду, його види та наміри [72].

Поняття «економічна політика» розглядалося різними економічними школами та знайшло своє відображення в працях багатьох зарубіжних вчених. Ще в 50-х рр. ХХ ст. Я. Тінберген розробив базову економічну теорію, і обґрунтував, що ефективна економічна політика повинна передбачати взаємодію трьох складових: цілі політики, інструменти політики та модель політики (лінійна функція, яка поєднує цілі політики з інструментами їх реалізації) [178, с. 133-137].

Згодом Р. Манделл, канадський економіст та лауреат Нобелівської премії з економіки, запропонував додати ще один елемент взаємозв'язку цілей та інструментів економічної політики. На думку вченого, кожний інструмент державної політики повинен використовуватися іншим державним органом. У такому випадку відбудеться децентралізація прийняття рішень і буде реалізовуватися оптимальна економічна політика, оскільки якщо один і той самий інструмент державного регулювання перебуває під контролем різних органів державного управління і з певних причин їх рішення щодо його регулювання буде нескоординованими, то зрозуміло, що це буде значно ускладнювати досягнення поставлених цілей [174, с. 227-255].

У теорії суспільного вибору економічна політика визначається як процес обміну між громадянами і державою, коли перші добровільно погоджуються обміняти свою частку витрат з утримання держави на послуги держави, що їх споживають спільно [20, с. 209].

У західній економічній теорії досить детально обґрунтовано нормативну і позитивну теорію економічної політики [119, с. 640-672]. Держава проводить економічну політику тому, що в її руках зосереджена економічна влада. Так, В. Ойкен у праці «Основні принципи економічної політики» (1952 р.) обґрунтував різноманітні варіанти економічної політики і дійшов висновку, що головною стратегічною ціллю економічної політики є формування такого економічного порядку та умов, які не призведуть до розкручування негативних тенденцій економічної політики [91, с. 175-178].

Останнім часом проблема економічної політики активно досліджується у вітчизняній літературі. У економічному словнику В. Мочерного економічна політика визначена як комплекс економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни і втілюється в

економічних програмах [43, с. 435]. На думку О. Москаленко, економічна політика – це сукупність цілей, принципів, заходів, методів та інструментів управління економікою країни, її соціально-економічною системою [82, с. 47].

У свою чергу, інший вчений П. Єщенко вважає, що «за допомогою економічної політики розподіляється, перерозподіляється, обслуговується і утримується влада, у тому числі економічна» [27].

Науковець В. Тертичка розглядає державну політику як багатокomпонентну, багатовимірну, багатогранну динамічну систему, яка є базисом виміру суспільного життя з різнорівневими горизонтальними і вертикальними зв'язками, зовнішніми і внутрішніми впливами, структурними тисками і процесами, що відображають єдність економічної, політичної та соціальної сфер і процесу взаємодії державної політики й державного управління [128].

Вчені О. Міняйло та Ю. Уманців розглядають економічну політику як комплекс економічних цілей і заходів держави, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткотермінових (тактичних) завдань розвитку національної економіки відповідно до інтересів країни і втілюється в економічній програмі [80].

Становлення конкурентної політики за оцінками вчених відбулося в кінці XIX – на поч. XX ст. в умовах посилення процесів монополізації та інтенсифікації виробництва. Саме в цей період починає формуватися антитрестівське законодавство в США, а в подальшому – в країнах Західної Європи також запроваджується конкурентне законодавство.

В юридичній літературі країн зустрічається твердження про те, що своєрідним попередником сучасного антимонопольного законодавства є закони римських імператорів, що намагалися обмежити спекулятивну монополію шляхом жорсткого контролю за цінами. Першим з цієї серії, на думку багатьох дослідників, був закон Юлія про продовольство, що датований 18 р. до н.е.: «Закон Юлія про продовольство встановив покарання

для тих, хто колективно вступав в змову про ціни, з метою встановити їх на вищому рівні» [19]. Перші державні акти, що пов'язані з регулюванням ринку, основною метою яких була заборона або суттєве обмеження монополії, датовані III ст. нашої ери.

Одним з найбільш значних для формування антимонопольних традицій промислово розвинених країн стало законодавство імператора Зенона (Конституція про ціни 483 р.), що було прийняте у Візантії, де, на думку багатьох учених, уперше використовувався термін «монополія», згідно з яким заборонялася монополія на будь-який вид одягу та на інші предмети продовольчого вжитку [19].

Монополізація виробництва, зростання впливу монополій на ринку і, як наслідок, уповільнення темпів економічного розвитку не задовольняло і не залишало байдужими споживачів, державу, дрібних та середніх підприємців. В кінці XIX століття очевидним стає необхідність створення системи правил захисту конкурентних відносин для забезпечення функціонування конкурентного механізму. З огляду на це, у ряді країн правила щодо обмеження торгової практики з'являються в нормативних актах, котрі регулюють торговий обіг: актах про торгівлю, про охорону споживачів, контроль над цінами та якістю продукції. Прикладом може слугувати Великобританія, де у 1883 та 1887 рр. приймаються Закони про фабричні та товарні знаки, та Німеччина, де у 1886 р. приймається Закон про недобросовісну конкуренцію [19].

Одними з піонерів запровадження регулювання діяльності компаній на ринку є США. Хоча деякі дослідники вважають, що першою державою, що запровадила антимонопольне законодавство, є Канада, де у 1889 р. до Карного кодексу було включено статтю, яка забороняла таємні домовленості, проте закон про конкуренцію було прийнято в Канаді тільки в 1985 р. і сьогодні на відміну від американського (і загалом англосаксонського) прецедентного права всі антимонопольні справи в країні розглядаються на основі цього закону та чинних підзаконних актів [19].

Походження конкурентної політики є прямо пов'язаним з розвитком американського та англійського загального права, яке було не здатне охопити окремі види поведінки компаній на ринку. Від самого початку боротьби країн з практикою обмеження конкуренції на ринку зміст «конкурентної політики» був тотожним поняттям «антимонопольної» або «антитрестовської» політики.

Складність дослідження сутності конкурентної політики полягає у тому, що донині відсутня єдина назва цієї складової державної політики. Науковці у цьому контексті вживають поняття «антимонопольна політика», «антитрестівська політика», «конкурентна політика», «політика у сфері захисту економічної конкуренції», «антимонопольно-конкурентна політика». Аналізуючи їх дослідження, вважаємо, що більшість вітчизняних вчених-економістів користуються поняттям «конкурентна політика» (Додаток А).

Міжнародне регулювання конкурентної політики держави здійснюють такі міжнародні організації, як Світова організація торгівлі (СОТ), Світовий банк, ЮНКТАД тощо. Так, у своїх наукових доповідях СОТ визначає конкурентну політику як весь спектр заходів, що використовуються для розвитку конкурентної структури ринків і конкурентної поведінки суб'єктів господарювання, не порушуючи при цьому норми конкурентного законодавства [179].

За визначенням Світового банку конкурентна політика – це заходи державної влади, які безпосередньо впливають на поведінку підприємств і структуру промисловості. Відповідно конкурентна політика включає: по-перше, політику, яка посилює конкуренцію на регіональних і національних ринках; по-друге, конкурентне законодавство, також відоме як антитрестівське або антимонопольне законодавство [155].

Водночас, М. Мотта зазначає, що «конкурентна політика – це сукупність політик і законів, які гарантують, що конкуренція на ринку не

обмежується і, у свою чергу, не завдає шкоди суспільству або, таким чином, не зменшує економічну ефективність» [172, с. 30].

Європейська комісія визначає конкурентну політику як діяльність органів влади стосовно запобігання або припинення антиконкурентної діяльності суб'єктів господарювання з метою ефективного функціонування ринку [182].

Спільною Європейською політикою у сфері конкуренції Н. Моуссіс називає систему заходів, основною метою яких захист спільного ринку від сумнівних злиттів, основним ефектом від яких є отримання переваг певними економічними суб'єктами (підприємствами, організаціями) і відновлення процесу відособлення національних ринків [173].

Філіппінська комісія з питань тарифів формулює конкурентну політику як сукупність законів державної політики та нормативних актів, спрямованих на стимулювання, підтримку та збереження конкуренції. Включає в себе заходи, що спрямовані на заохочення, просування та забезпечення конкурентних умов розвитку ринку та усунення результатів антиконкурентної та обмежувальної діяльності [135].

На наш погляд, поняття «конкурентна політика» є більш ширшим за змістом, ніж «антимонопольна політика». Так, зокрема конкурентна політика включає політику щодо недопущення проявів недобросовісної конкуренції, й політику держави, яка спрямовується на підтримку, захист й розвиток конкуренції. Водночас, антимонопольна політика розглядається нами як заходи органів державної влади, спрямовані на обмеження монополізму в національній економіці та контроль за дотриманням антимонопольного законодавства.

Підтримуємо загальнонаукову точку зору, що конкурентну політику як і інші складові економічної політики держави, слід розглядати у тактичному та стратегічному аспектах.

У тактичному розумінні конкурентна політика ставить за мету конкретизацію стратегічних цілей, що стоять перед державою, для вирішення

поточних завдань на ринках товарів та послуг. Вона включає заходи органів державної влади у сфері здійснення контролю за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів в сфері економічної конкуренції.

З точки зору стратегії, конкурентна політика держави визначає курс державної політики на довгострокову перспективу, передбачає розв'язок загальнодержавних завдань. Стратегічна конкурентна політика спрямована на послідовний економічний розвиток, підвищення національної конкурентоспроможності, стимулювання прогресивних змін структури економіки, забезпечення ефективної зайнятості тощо.

На наш погляд, сьогодні доцільним є використання поняття «конкурентна політика» у стратегічному аспекті, оскільки його складовими є державне сприяння розвитку конкуренції, нормативно-правове регулювання економічної конкуренції, захист конкуренції, інституційне регулювання, адвокатування конкуренції тощо.

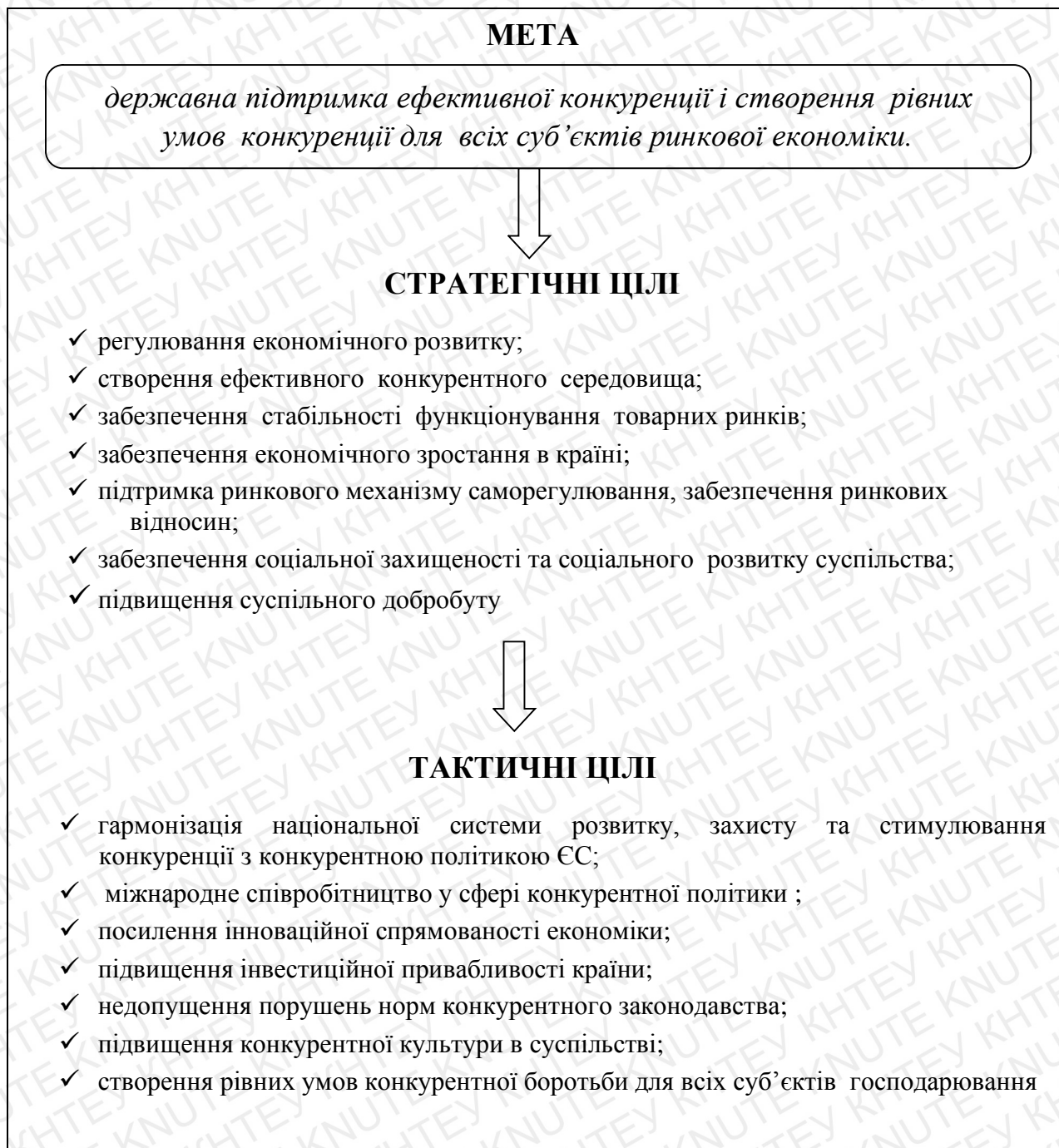
В цілому погоджуючись з представленими вище науковими поглядами щодо визначеннями сутності, пропонується наступне авторське визначення конкурентної політики держави як комплексної системи дій держави, які здійснюються з метою підтримки, захисту, розвитку, стимулювання конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Сучасна конкурентна політика є комплексом заходів, спрямованих, з одного боку, на попередження, обмеження та припинення зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією; з іншого – на підтримку, захист й розвиток конкуренції та забезпечення стабільності функціонування товарних ринків. Незаперечним є наявність позитивного впливу сучасної ефективної системи конкурентних відносин на національну економіку у цілому.

Цілі конкурентної політики держави пов'язані з тими заходами, які вона виконує на певній стадії її реалізації. Інтеграція цілей відбувається за принципом обов'язкового узгодження цілей нижчого рівня із цілями вищого

порядку. Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо класифікувати цілі конкурентної політики аналогічно з аспектами її розгляду на стратегічні та тактичні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Цілі конкурентної політики держави

Джерело: складено автором за [7;64].

Деталізація цілей конкурентної політики, на наш погляд, може бути представлена наступним чином: стратегічні – забезпечення сталого розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок її інноваційної спрямованості; тактичні – інституційна підтримка ефективності ринкового механізму, імплементація світового досвіду реалізації конкурентної політики в інституційне середовище України, створення ефективного інституційного середовища реалізації конкурентної політики держави.

Реалізація цілей конкурентної політики держави повинна бути спрямована на досягнення конкретних результатів соціально-економічного розвитку. Результативність конкурентної політики виявляється через досягнення стратегічної мети політики. Без забезпечення належної результативності ефект від реалізації цілей конкурентної політики держави буде вкрай малим, а проведення відповідної політики – практично позбавлене сенсу.

Як результат, завдяки ефективній реалізації конкурентної політики максимізується суспільний добробут, забезпечується зростання обсягів національного виробництва товарів і послуг. Водночас ефективна конкурентна політика держави сприяє створенню необхідних умов для функціонування соціально орієнтованої економіки, громадянського суспільства, що забезпечує конституційні права і свободи людини.

1.2. Механізм формування та реалізації держави

В процесі дослідження теоретико-методологічних засад конкурентної політики держави необхідно розмежовувати об'єкт і суб'єкт. Об'єктом конкурентної політики є товарний ринок, а також поведінка суб'єктів господарювання на ньому. Конкурентна політика спрямована на регулювання структури товарних ринків та поведінку суб'єктів господарювання. Державний вплив здійснюється як на структуру товарних

ринків, так і на форму та характер взаємовідносин між суб'єктами господарювання.

Суб'єктами конкурентної політики держави на ринку є інститути, що розробляють та здійснюють її реалізацію. Формування та реалізація є справою всіх державних органів, які регулюють соціально-економічний розвиток в країні. Згідно чинного законодавства, вона здійснюється органами державної влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарського управління та контролю. До них належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, саморегульовані організації. Для реалізації конкурентної політики держави необхідним є налагоджування постійного взаємозв'язку між органами влади в сфері економічної конкуренції та державними органами, що здійснюють регулювання в різних секторах економіки. Тобто повинен здійснюватися розподіл регулюючих функцій між органами державної влади з метою забезпечення конкуренції та балансу інтересів усіх суб'єктів господарювання.

Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції та захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснює виключно Антимонопольний комітет України, який є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель [106]. Особливості спеціального статусу АМК України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики. Основним завданням цього органу, згідно зазначеного закону, є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, а саме:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про

захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

- контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

- методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

- здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

Як зазначає В. Лагутін [64, с. 57], втручання держави у конкурентні відносини здійснюється, як правило, у трьох випадках: у разі порушення чинного законодавства про захист економічної конкуренції; у разі необхідності попередження (запобігання) порушень законодавства про захист економічної конкуренції; у разі відсутності конкуренції з об'єктивних причин, насамперед, на ринках суб'єктів природних монополій.

Від науково обгрунтованого розуміння сутності конкурентної політики залежить правильність механізму її реалізації. Механізм реалізації конкурентної політики – це сукупність методів, засобів та інструментів, які дають змогу попереджувати виникнення невинуватених економічних переваг окремих суб'єктів підприємництва на ринку. Це передбачає формування такого інституційного середовища, за яким дії ринкових суб'єктів, що порушують конкурентні правила, стають економічно невинуватеними. Узагальнена модель механізму формування та реалізації конкурентної політики держави представлена на рис.1.1.

Рис. 1.1 Узагальнена модель механізму формування та реалізації конкурентної політики держави

Джерело: складено автором

Також існує передавальний, або трансмісійний механізм конкурентної політики. Процеси трансмісії описують як імпульси, що йдуть від конкурентної політики, передаються у сферу національного виробництва, як національна економіка реагує на інструменти державної конкурентної політики. Структура трансмісійного механізму складається з каналів, що являють собою ланцюжки макроекономічних процесів, через які передається імпульс змін, що генеруються владою за допомогою механізму реалізації конкурентної політики (Додаток Б).

До методів конкурентної політики відносять [64]:

- організаційно-контролюючі методи (розробка та організація виконання заходів, спрямованих на запобігання порушення конкурентного законодавства; проведення моніторингу, перевірок, експертиз);
- адміністративно-імперативні методи (застосування санкцій, накладання штрафів, примусовий поділ суб'єктів господарювання);
- профілактично-роз'яснювальні методи (інформування суб'єктів підприємництва, внесення пропозицій, надання рекомендацій).

Конкурентна політика містить певні об'єктивно зумовлені засоби, які характеризуються якісною та кількісною своєрідністю. Засоби щодо державної можна поділити на такі, що: утворюють сприятливе для економічного розвитку конкурентне середовище; ініціюють утворення ефективних конкурентних процесів; регулюють конкурентні процеси.

Методи та засоби конкурентної політики передбачають комплексну взаємодію інструментів, за допомогою яких забезпечуються належні параметри економічної конкуренції.

Інструменти конкурентної політики – це державні правила (норми), що застосовуються для виконання конкретних завдань, передбачених розробленою політикою. Вони пов'язані між собою, причому кожен інструмент несе певне юридичне та економічне навантаження і має об'єктивні межі застосування. Державна конкурентна політика в Україні

здійснюється за допомогою таких основних інструментів [64]: правові норми захисту економічної конкуренції; правила попередження, обмеження та припинення антиконкурентної діяльності суб'єктів господарювання і органів управління; засоби припинення недобросовісної конкуренції; норми контролю за концентрацією суб'єктів господарювання; правила регулювання діяльності суб'єктів природних монополій.

Важливо чітко розрізняти процес формування (розроблення) і процес реалізації конкурентної політики. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" визначає одне з першочергових завдань і повноважень АМК України участь у формуванні та реалізації конкурентної політики [106, с. 25]. Цей процес є політико-правовим механізмом формування змісту державних конкурентних рішень. Формуванням конкурентної політики держави слід вважати процес визначення цілей, пріоритетів, завдань, кількісних і часових характеристик, конкретних виконавців і необхідних ресурсів. При цьому важливо аналізувати інтереси усіх, кого зачіпатимуть прийняті державні рішення [11, с. 188–192].

Формування конкурентної політики ґрунтується на використанні достовірної інформаційно-статистичної бази. У цілому отримання об'єктивної інформації про стан конкуренції на національному ринку є складним завданням. Гострою проблемою формування конкурентної політики в Україні є відсутність більш-менш надійної мікроекономічної статистики, що унеможлиблює аналіз і контроль у сфері економічної конкуренції. Такі важливі показники конкурентного регулювання як рівень конкуренції на різних товарних ринках, структура ціни, рівень витрат і дохідності монополістичних угруповань на товарних ринках, рентні доходи природних монополій, тощо, не знайшли адекватного відображення в офіційній статистиці. Тут слід відмітити ще один важливий момент: за умов наявності значного тіньового сектора офіційна статистична інформація не є достовірною.

Крім того, поліпшення інформаційного забезпечення конкурентної політики, створення дієвих баз даних у всіх міністерствах і в центральних відомствах, а також інтегрованих інформаційно-аналітичних систем сприятимуть скороченню термінів проведення розслідувань у сфері економічної конкуренції. Адже дуже часто висловлюються претензії до Антимонопольного комітету України стосовно повільності проведення розслідувань справ щодо порушення законодавства із захисту економічної конкуренції.

Реалізація конкурентної політики безпосередньо пов'язана з процедурами правозастосування. Останнє – це здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владно-організуюча діяльність компетентних державних органів (у цьому випадку АМК України), яка полягає в індивідуалізації юридичних норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних ринкових випадків. Та сфера діяльності конкурентного відомства, що не підпадає під категорію правозастосування, належить до адвокатування конкуренції.

Реалізація конкурентної політики в Україні в сучасних умовах невіддільна від загального пріоритету дерегуляції підприємницької діяльності. Деретуляція – це процедури спрощення процесу регулювання підприємницької діяльності (зменшення адміністративного тиску на бізнес, надання ліцензій, дозволів, спрощення інших обов'язкових адміністративних процедур).

Відсутність інституційних механізмів гарантування дотримання принципів конкуренції, правил чесних звичаїв у діловій практиці стає чинником зростання корупції й свавілля чиновників усіх рівнів. Владні рішення щодо діяльності суб'єктів господарювання часто ухвалюються без достатніх правових підстав і залежать від розміру "бюрократичної" ренти, яку може одержати чиновництво. Встановлення адміністративних бар'єрів входження на ринки (процедури офіційної реєстрації підприємств, видача ліцензій на право діяльності, надання приміщень, земельних ділянок, дозволи

та організація ввезення-вивезення продукції, квотування), створення та підтримка сприятливих режимів для окремих суб'єктів господарювання та інші подібні дії різних владних структур стали в Україні звичним явищем. Особливу небезпеку для конкуренції становлять неформальні зв'язки керівників підприємств з органами влади, втручання неправового характеру з боку державної влади в процес підприємницької діяльності [71].

Координація політики дерегуляції в Україні передбачає загальне зменшення регуляторного тиску на бізнес, запровадження обов'язкового оцінювання регуляторного впливу того чи іншого нормативно-правового акта згідно з міжнародними стандартами. На часі поліпшення умов ведення бізнесу: скорочення дозвільних процедур, видів діяльності, що підлягають ліцензуванню та сертифікації, забезпечення ефективного захисту права приватної власності, прав інвесторів і кредиторів, удосконалення процедур митного оформлення товарів. Все це й означає прозору реалізацію конкурентної політики усіма органами державної влади.

Висновки до розділу 1

Узагальнення теоретичних та методологічних засад конкурентної політики держави дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Сучасна конкурентна політика є комплексом заходів, спрямованих, з одного боку, на попередження, обмеження та припинення зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією; з іншого – на підтримку, захист й розвиток конкуренції та забезпечення стабільності функціонування товарних ринків. Незаперечним є наявність позитивного впливу сучасної ефективної системи конкурентних відносин на національну економіку у цілому.

2. Для детального аналізу сутності конкурентної політики держави розглянуто генезис цього поняття. Пропонується наступне авторське визначення конкурентної політики держави як комплексної системи дій

держави, які здійснюються з метою підтримки, захисту, розвитку, стимулювання конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

3. У тактичному розумінні конкурентна політика ставить за мету конкретизацію стратегічних цілей, що стоять перед державою, для вирішення поточних завдань на ринках товарів та послуг. З точки зору стратегії, конкурентна політика держави визначає курс державної політики на довгострокову перспективу, передбачає розв'язок загальнодержавних завдань. Вважаємо, що сьогодні доцільним є використання поняття «конкурентна політика» у стратегічному аспекті, оскільки його складовими є державне сприяння розвитку конкуренції, нормативно-правове регулювання економічної конкуренції, захист конкуренції, інституційне регулювання, адвокатування конкуренції тощо.

4. Цілі конкурентної політики держави пов'язані з тими заходами, які вона виконує на певній стадії її реалізації. Інтеграція цілей відбувається за принципом обов'язкового узгодження цілей нижчого рівня із цілями вищого порядку. Пропонується класифікувати цілі конкурентної політики аналогічно з аспектами її розгляду на стратегічні та тактичні. Реалізація цілей конкурентної політики держави повинна бути спрямована на досягнення конкретних результатів соціально-економічного розвитку. Результативність конкурентної політики виявляється через досягнення стратегічної мети політики. Без забезпечення належної результативності ефект від реалізації цілей конкурентної політики держави буде вкрай малим, а проведення відповідної політики – практично позбавлене сенсу.

5. Від науково обґрунтованого розуміння сутності конкурентної політики залежить правильність механізму її реалізації. Механізм реалізації конкурентної політики – це сукупність методів, засобів та інструментів, які дають змогу попереджувати виникнення не виправданих економічних переваг окремих суб'єктів підприємництва на ринку. Це передбачає формування такого інституційного середовища, за яким дії ринкових суб'єктів, що

порушують конкурентні правила, стають економічно не вигідними. Представлено узагальнену модель механізму формування та реалізації конкурентної політики держави.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Сучасний стан реалізації конкурентної політики держави в Україні

Реалізація ефективної державної конкурентної політики є неможливою без проведення своєчасного аналізу її сучасного стану. Для аналізу державної політики науковці розробили багато моделей, теорій, підходів, концепцій та схем. Ці теорії та концепції необхідні для спрямування вивчення державної політики, полегшення спілкування, а також для пропонування можливих пояснень дій стосовно політики. Для систематичного аналізу державної політики необхідні певні керівні принципи та критерії, які б допомогли запобігти сліпому блуканню серед величезного обсягу даних. Досліджувати та аналізувати державну політику можна за допомогою теоретичних моделей, які запропонував Т. Дай у своїй праці «Осягнення державної політики» [37]: інституціональної; процесуальної; групової; еліти; раціональної; інкрементальної; ігрової; системної; суспільного вибору. Ці концептуальні моделі допоможуть ідентифікувати найважливіші аспекти проблем політики; полегшать визначення суттєвих рис політичного життя; спрямують зусилля на краще розуміння державної політики, з'ясувавши, що в ній важливе; запропонують пояснення державної політики та спрогнозують її наслідки.

Оскільки як і кожна країна Україна має свої унікальні особливості, що визначаються її економічним рівнем, виробничою та технологічною структурою, якістю інститутів, не можна винайти універсальної формули реалізації конкурентної політики, що однаковою мірою можуть бути застосовані до всіх країн. На рівень та інтенсивність конкуренції на вітчизняних ринках товарів та послуг здійснюють істотний вплив не завжди

чітко задекларовані, але фактично існуючі фактори інституційного середовища: адміністративно-бюрократичні заборони, особисті зв'язки між підприємцями і владою, адміністративні бар'єри, що нав'язуються органами державної влади та ін. Тому вважаємо за доцільне використати саме інституційну модель для аналізу конкурентної політики.

Отже, важливим індикатором оцінки стану реалізації конкурентної політики в Україні є показник конкурентоспроможності та легкості ведення бізнесу. У рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), який дає загальну оцінку інституційному середовищу, за підсумками 2017–2018 рр., відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності (ІГК) Україна посіла 81-ше місце із 137 можливих.

Порівняно зі значенням ІГК за 2016-2017 рр. найбільше позицій Україна втратила за складовими ефективності ринку праці (-13 позицій, 86-те місце) та рівнем інновацій (-9 позицій, 61-ше місце). Незважаючи на певне покращення за такими позиціями, як інституційний розвиток (+11 позицій, 118-те місце), розвиток фінансового ринку (+10 позицій, 120-те місце) та макроекономічне середовище (+7 позицій, 121-ше місце), зазначене свідчить, що ситуація в них є найгіршою для України в цьому рейтингу (рис.2.1)[177].

Традиційно ситуація з інституційним розвитком України була визнана ключовою проблемою.

Деякі показники у 2017-2018 рр. мають дуже низькі рейтинги: захист прав міноритарних власників (129-те місце), ефективність законодавчих органів у регуляторній сфері (122-ге місце), захист прав власності (128-ме місце), незалежність судової влади (129-те місце), марнотратство державних коштів (113- те), етична поведінка підприємств (102-ге місце), марнотратство суспільних фондів (119-те місце), фаворитизм у прийнятті рішень державних службовців (111-те місце), платежі та хабарі (106-те місце), довіра до правоохоронних органів (101-ше місце), організована злочинність (113-те місце), захист прав інтелектуальної власності (119–те місце)[177].

Рис. 2.1. Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності України у 2017 - 2018 рр. (оцінка за шкалою від 1 - 7)

Джерело: складено автором за [51].

Низькі позиції України в частині розвитку фінансових інститутів обумовлені, порівняно з іншими країнами, одним з найгірших станів у питанні надійності банків (135-те місце) та регулювання фондових бірж (134-те місце).

Показник макроекономічного середовища став найгіршим для України в рейтингу. Значною мірою це було обумовлене негативною оцінкою інфляційних процесів, за якими Україна опинилась на 129-му місці [51].

У 2016 р. рейтинг України за групою «Інновації» покращився до 52-го місця проти 54-го у 2015р. Але, на жаль, у 2017 р. він втратив – 9 позицій і опустився в рейтингу на 61-ше місце. На позицію даного рейтингу вплинули такі його складові, зокрема: потенціал до інновацій (Україна втратила лише 2 позиції: 51-ше місце проти 49-го у 2016 р.; кращий показник був у 2010 р. (37-ме місце), державні закупівлі високотехнологічної продукції (96-те місце проти 82-го у 2016 р., – 14 позицій), взаємозв'язки університетів з

промисловістю у сфері досліджень і розвитку (73-тє місце проти 57-го у 2016 р. – 16 позицій).

Згідно з оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму Україна знаходиться на перехідній стадії від розвитку за рахунок факторних переваг до розвитку завдяки ефективності використання потенціалу. Інакше кажучи, вітчизняна економіка все ще функціонує переважно завдяки екстенсивному розвитку, що пояснюється пріоритетним значенням українських традиційних форм господарської діяльності (наприклад: агропромисловість, металургія), мізерними інвестиціями та слабкою державною підтримкою високотехнологічних галузей і тих, що створюють високу додану вартість.

За показником інтенсивності внутрішньої конкуренції Україна піднялася на 30 місць (з 108-го на 78-ме місце). Слід також відзначити зрушення щодо показника ефективності антимонопольної політики, за яким рейтинг був покращений на 12 місць (124-тє місце замість 136-го місця). Ключовим макроекономічним чинником підвищення конкурентоспроможності України має бути ефективна державна політика, спрямована на структурну перебудову економіки та формування такої нормативно-правової бази господарювання, яка забезпечувала б підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Результати опитування респондентів Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики Антимонопольного Комітету України показали, що у 2017р. домінуючий вплив на інтенсивність внутрішньої конкуренції чинило проникнення на основні ринки збуту підприємства, тобто відкритість галузевих ринків до можливості входження нових гравців (23% від загального впливу порівняно з 12% у 2016 р.). Результати оцінювання суб'єктами господарювання інтенсивності конкуренції, як в цілому в економіці України, так і на окремих галузевих ринках, загалом узгоджуються із загальними тенденціями економічного розвитку (рис. 2.2).

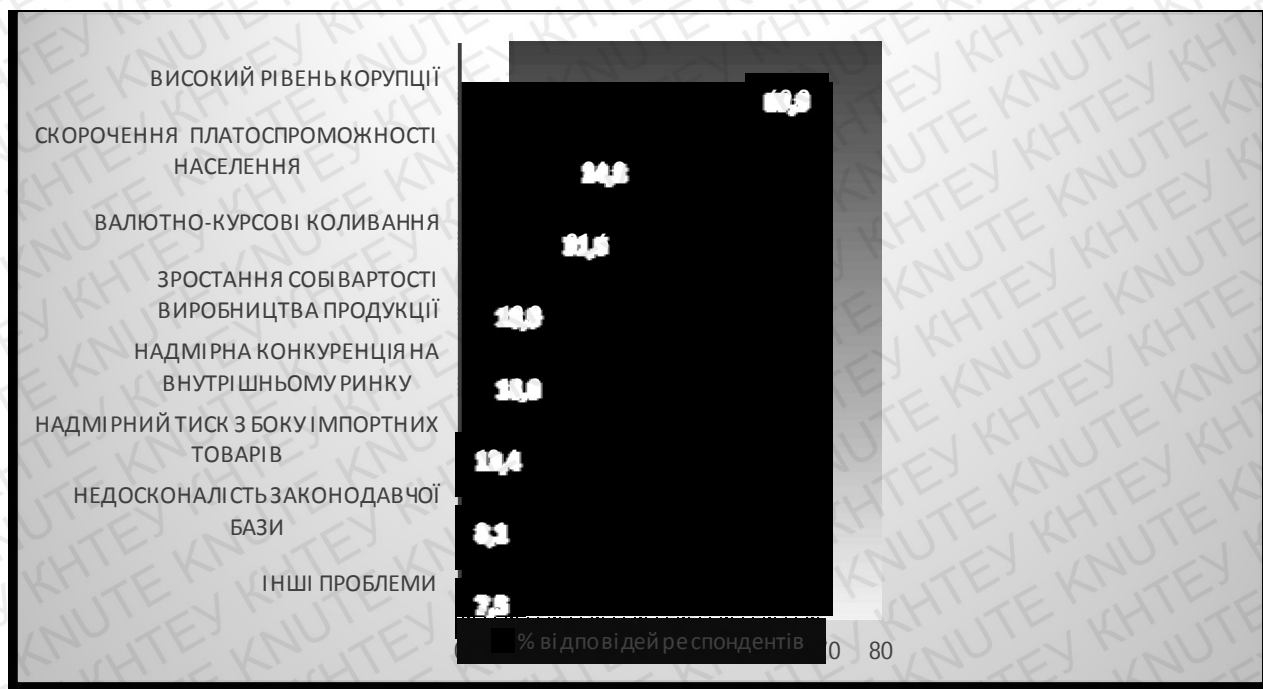

Рис. 2.2. Оцінювання суб'єктами господарювання інтенсивності конкуренції

Джерело: складено автором за [54]

Хоча економічна ситуація в країні й залишається складною, а посткризова стабілізація відбувається надто повільними темпами, проте у 2015 – 2017 рр. з'явилися перші ознаки відновлення економічної активності на внутрішніх ринках України.

Скорочення внутрішнього платоспроможного попиту через зниження реальних доходів населення в попередні роки стало додатковим стимулом для інтенсифікації конкурентної боротьби між вітчизняними виробниками, яким вдалося втриматися на ринку в період кризи 2014 року. Складні умови ведення бізнесу, обумовлені розривом торговельних відносин з партнерами, зростанням собівартості виробництва через девальваційні процеси тощо, залишаються стримуючими факторами для нарощування конкурентних переваг.

Це нерідко підштовхує підприємців до нечесних методів ведення конкурентної боротьби. Відповідно в такі періоди посткризового відновлення

економіки зростає роль інституту антимонопольної (конкурентної) служби. В Україні координуюча роль щодо формування та контролю за реалізацією конкурентної політики належить Антимонопольному комітету України, який відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Контроль за реалізацією конкурентної політики держави Антимонопольний комітет проводить за наступними напрямками: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; сприяння розвитку добросовісної конкуренції; методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції. Також відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель» [112] Антимонопольний комітет України є органом оскарження процедур закупівель. Згідно із Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [107] уповноваженим органом з питань державної допомоги є Антимонопольний комітет України. Діяльність Комітету спрямовується на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020 та Програми діяльності Кабінету Міністрів України, положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої.

Антимонопольний комітет України у 2017 р. працював над подальшим оновленням законодавчих засад державного захисту економічної конкуренції України відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і завдань реформування національної економіки України [131].

На виконання частини третьої статті 256 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та з метою удосконалення системи контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання, Антимонопольним комітетом України затверджено Типові вимоги до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання, які мають на меті мінімізацію ризиків суб'єктів господарювання бути притягнутими до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, з одночасним усуненням додаткових трансакційних витрат і створенням сприятливих умов для здійснення ними господарської діяльності. Також внесено зміни до Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України [129].

З метою вдосконалення практики погодження органами Антимонопольного комітету України проектів нормативно-правових актів та інших рішень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, які можуть вплинути на конкуренцію, Комітетом розроблено Методичні рекомендації щодо оцінки впливу нормативно-правових актів та проектів актів на конкуренцію, у підготовці яких використано підходи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо оцінки впливу на конкуренцію. У роботі над Рекомендаціями взяли участь експерти проекту USAID «Розвиток комерційного права в Україні» та Благодійної організації «Центр комерційного права» [79].

У сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції Антимонопольний комітет України має повноваження брати участь у розробленні та вносити в установленому порядку Президенту

України та Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що можуть вплинути на конкуренцію. Також, відповідно до статті 201 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Комітет в разі необхідності подає до комітетів Верховної Ради України пропозиції до законопроектів з питань, що належать до його компетенції.

Комітет постійно здійснює моніторинг законопроектів, внесених до Верховної Ради України та зареєстрованих в Апараті Верховної Ради, з метою виявлення законопроектів, які можуть мати вплив на конкуренцію.

Зокрема, Комітетом протягом 2017 р. було надіслано на адресу відповідних комітетів Верховної Ради України пропозиції та зауваження щодо 49 законопроектів, які були спрямовані на упередження прийняття тих законопроектів, положення яких можуть негативно вплинути на конкуренцію, а також на необхідність дотримання суб'єктами законодавчої ініціативи Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Антимонопольним комітетом України протягом 2017 р. опрацьовано 1456 проектів нормативно-правових актів, рішень інших органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю. З них відмовлено в погодженні 454 документів. Надано зауваження та пропозиції до 190 проектів актів щодо приведення їх у відповідність до вимог законодавства про захист економічної конкуренції. У 130 випадках пропозиції органів Антимонопольного комітету були враховані [51].

Ефективна взаємодія з громадськістю, зокрема інститутами громадянського суспільства, сприяння формуванню проконкурентної

свідомості у суспільстві, забезпечення принципів відкритості та прозорості – питання, яким приділялась значна увага Антимонопольного комітету України протягом 2017 р.

Прозорість діяльності АМКУ є не лише завданням, а й фундаментальним принципом роботи у 2017 році. Так, широкий спектр форматів взаємодії з громадськістю та засобів масової інформації, який використовував Антимонопольний комітет України у 2017 р., значно відрізняється від попередніх років. Так було впроваджено якісно новий контент-моніторинг інформаційного простору у сфері захисту економічної конкуренції з метою підвищення рівня автоматизації процесів моніторингу конкурентного середовища в Україні. Реалізація щоденного контент-моніторингу дала змогу підвищити ефективність роботи відомства та сприяла переходу від прийняття окремих рішень до вироблення комплексного підходу.

Аналіз результатів діяльності Антимонопольного комітету України встановив, що у 2017 році збільшилася кількість розглянутих по суті заяв стосовно отриманих заяв на 4% порівняно з 2016 р. та відповідно припинених порушень. Кількість перевірок суб'єктів господарювання у 2017 р. порівняно з 2016 р. зменшилась на 36%, що обумовлено необхідністю зменшення адміністративного тиску на бізнес(рис.2.3)[51].

Рис. 2.3. Кількість заяв та звернень, отриманих Антимонопольним комітетом України, та проведених перевірок протягом 2010-2017 р.р.

Джерело: сформовано автором на основі [47-51]

В 2017 році Антимонопольним комітетом України було припинено 2435 порушень законодавства про захист економічної конкуренції. З них 33% відносилися до порушень у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем, 25% – антиконкурентних дій державних органів, 11% – недобросовісної конкуренції, 13% – антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 18% - інші порушення. Структуру припинених порушень законодавства про захист економічної конкуренції, наведена на рис. 2.4 [51].

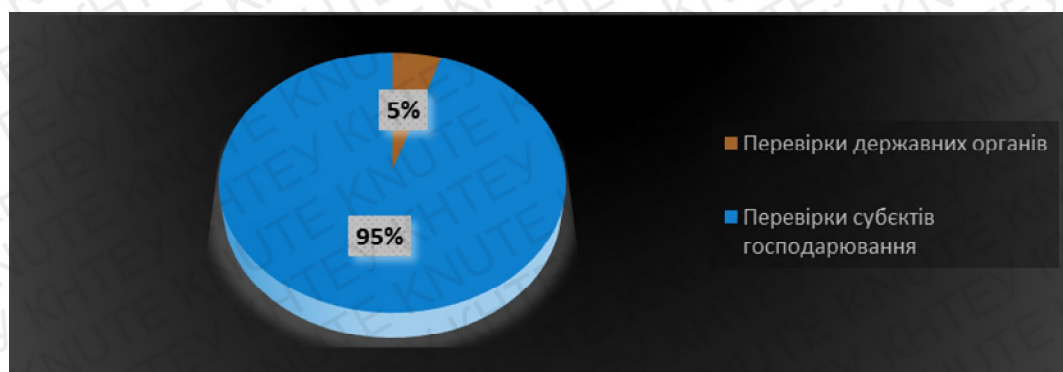

Рис. 2.4. Структура порушень законодавства про захист економічної конкуренції за галузями у 2017 р.

Джерело: сформовано автором за [47-51]

Основними ринками, на яких в 2017р. виявлені порушення законодавства про захист економічної конкуренції, були ринки житлово-комунального господарства (15%), агропромислового комплексу (11%), паливно-енергетичного комплексу (11%), транспорту (9%), адміністративних послуг (9%), охорони здоров'я (7%). Також, слід зазначити, що в 2017 р. органами АМК України на порушників законодавства про захист економічної конкуренції було накладено штрафів на суму 1803,2млн. грн, з яких майже 41 млн грн накладено за порушення у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем; понад 1684,6 млн.грн. за порушення у вигляді антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання; майже 50,5 млн грн – за порушення у вигляді недобросовісної конкуренції та майже 27,2 млн грн – за порушення інших

видів. Динаміка накладених органами АМК України та сплачених порушниками штрафів протягом 2010-2017 р.р. представлена (рис. 2.5)[51].

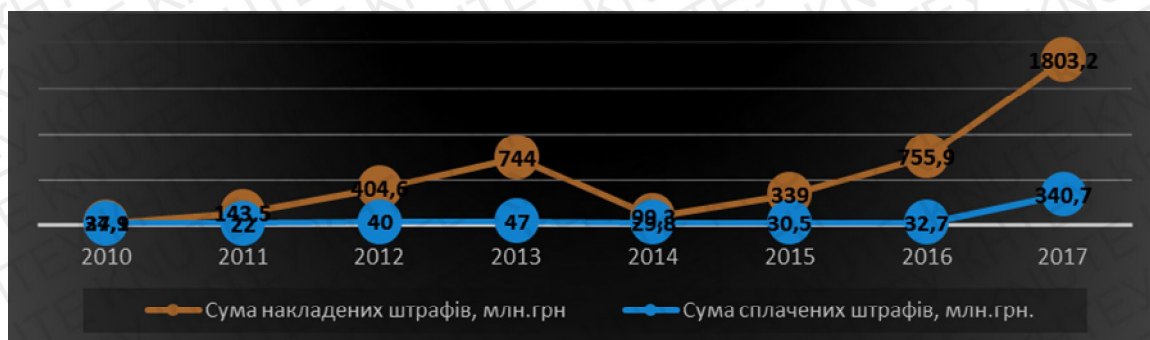

Рис. 2.5. Динаміка накладених органами АМК України та сплачених порушниками штрафів протягом 2010-2017 рр.

Джерело: складено автором за [47-51]

2017 р. став рекордним за всі роки діяльності АМК України в частині сплати порушниками законодавства про захист економічної конкуренції штрафів та пені. Так, розмір сплати штрафів та пені в 2017 р. становив 340,6 млн грн та перевищив більш ніж в 10 разів розмір 2016 р. Найбільші штрафні санкції були накладені:

- 1 371,3 млн грн у справі про антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, що стосуються спотворення результатів аукціонів з продажу нафти сирової та газового конденсату, – на ПАТ «Нафтопереробний комплекс Галичина», ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», ТОВ «Торговий дім Прикарпаттянафтотрейд», ТОВ «Котлас», ТОВ «Галнафта» і ТОВ «Гарант-УТН» (у загальному розмірі);

- 139,09 млн грн у справі про антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання на ринках лікарських засобів Sanofi – на ТОВ «Санофі-Авентіс Україна»; ТОВ СП «Оптіма-Фарм, Лтд» і ТОВ «БадМ» (у загальному розмірі);

– 81,54 млн грн у справах про антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, що стосуються спотворення результатів торгів на закупівлю послуг з днопоглиблювальних робіт – на ТОВ «Техморгідрострой Миколаїв»; ТОВ «Іріда» і ПП «Інфлот-Данубіус Ейдженсі» (у загальному розмірі);

– 37,75 млн грн у справах про антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, що стосуються спотворення результатів торгів на закупівлю послуг поточного ремонту доріг в містах Одеса, Чернівці, Миколаїв, Кілія та з поточного ремонту автомобільної дороги загального користування державного значення Н-03 Житомир - Чернівці та автомобільної дороги державного значення Р-46 Харків - Охтирка – на ТОВ «Будівельна компанія «Дорлідер», ТОВ «Будівельна компанія «Дорсервіс» і ТОВ «Південьдортех» (у загальному розмірі)[51] .

Фактори, які впливають на збільшення рівня сплачених порушниками штрафів наступні: зазвичай рішення про накладення значних штрафів не виконуються добровільно, а оскаржуються до суду. У середньому судове провадження триває 1,5 року. При відмові суду визнати рішення АМК України недійсним, регулятор повинен ініціювати примусове виконання рішення в суді, що потребує фінансових ресурсів та відтерміновує виконавче провадження ще на 1-1,5 року. За цей час відповідач позбавляється всіх активів, що унеможлиблює виконання рішення. Антимонопольним комітетом України ініційовані зміни в законодавстві з метою підвищення ефективності стягнення штрафів.

На 22,7% збільшилась кількість задоволених судами протягом 2017 р. позовів органів Комітету порівняно з минулим роком.

У 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшився відсоток виявлення АМК України антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання під час проведення конкурсних процедур закупівель – на 4,5% всіх припинених порушень. Ця тенденція відповідає структурі порушень законодавства,

притаманній Європейським конкурентним відомствам, в яких більша частина порушень стосується саме антиконкурентних узгоджених дій.

Розмір економічного ефекту унаслідок вжиття Антимонопольним комітетом України заходів із припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема попередження неправомірних втрат і витрат юридичних і фізичних осіб у 2017 р. становив 2561,0 млн грн, що майже у 1,8 разу більше, ніж у 2016 р. (1425,1 млн грн)[51].

2.2 Імплементация досвіду ЄС із реалізації конкурентної політики держави в Україні.

Для України головним напрямом міжнародного співробітництва у сфері конкурентної політики є курс на європейську інтеграцію.

У Європі основним документом, що регламентує конкурентну політику, є Римський договір (1957 р.) про заснування Європейської Спільноти. У цьому документі загальні правила, що регулюють процеси конкуренції, містять дві основні статті (81 та 82). Перша стаття – вказує на заборону фіксувати ціни, обмежувати або контролювати економіку, розподіляти ринок, дискримінувати, нав'язувати товари або умови; друга – забороняє зловживання домінуючим становищем на ринку, що являє собою встановлення нечесних цін та умов торгівлі, обмежування виробництва, ринків чи технічного розвитку, що може заподіяти шкоду споживачам та ін. [68]. Поряд з Римським договором питання щодо захисту конкуренції розглядаються в рамках Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.) і в Генеральній угоді з тарифів і торгівлі. Також в 1980 р. Конференцією ООН з торгівлі та розвитку, а потім Генеральною Асамблеєю ООН були схвалені пропозиції по боротьбі з обмежувальною діловою практикою, розроблені ЮНКТАД («Комплекс узгоджених на

багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою»).

Крім міжнародних норм та правил, що спрямовані на регулювання конкуренції, в країнах з ринковою економікою існують свої національні конкурентні законодавства, що наділені певною специфікою.

Європейська конкурентна політика спрямована на регулювання поведінки монополіста. Таким чином, під заборону підпадає не монополія, а лише окремі антиконкурентні прийоми, що використовуються за умов її домінування. Конкурентну політику європейських країн побудовано на принципах регулювання і обмеження монополістичної діяльності, на відміну від законодавства американського типу, де монополії є формально заборонені. Досить високу ефективність конкурентної політики в європейських країнах забезпечує так званий перехресний контроль, коли процес реалізації конкурентної політики розділений між кількома органами: один здійснює розслідування, другий приймає рішення, третій (дорадчий) дає незалежну оцінку того, що відбувається у сфері конкуренції [7, с. 42]. Такі країни, як Австрія, Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція, наводять приклади ефективного реалізації конкурентної політики, а їх економіки досягають найвищих рівнів конкурентоспроможності та розвитку. Інституційне середовище вищеназваних країн формується за умов створення центральними органами регулювання «штучних правил гри» для господарських суб'єктів, які спонукають їх діяти у бажаному для економічної ситуації напрямі. Яскравим прикладом європейської країни, яка використовує практику перехресного контролю є Бельгія. В цій країні одночасно функціонує три структури, які відповідають за розгляд питань, які стосуються конкуренції. Перший антимонопольний орган – Служба з конкуренції, яка виступає незалежним підрозділом Міністерства економічних відносин, і, до повноважень якої належить розслідування справ, а також виконання відповідних рішень. Другий орган - Рада з питань конкуренції, яка ухвалює рішення, але також може ініціювати проведення

розслідувань. Слід зазначити, що як голова, так і заступник Ради з питань конкуренції є професійними судьями. Третьою антимонопольною структурою Бельгії, яка виступає в ролі дорадчого консультативного органу, є Комісія з питань конкуренції. Основними повноваженнями даного органу в сфері конкуренції є представлення інтересів підприємців, працівників комерційних структур, промисловості, сільського господарства та споживачів.

Крім того, у багатьох європейських країнах, діють спеціальні суди, які займаються розглядом справ, які стосуються порушень конкурентного законодавства. Наприклад, у ФРН питання у сфері конкуренції вирішують Федеральне міністерство економіки та Федеральне картельне відомство, а також Комісія з питань монополій, яка дає незалежну оцінку проблемам у сфері конкуренції. Але, крім того, у Федеральному верховному суді та при вищих судах земель створюються спеціалізовані суди (Сенати з питань картелів), до повноважень яких належить прийняття відповідних рішень. Характерною особливістю формування та реалізації конкурентної політики Чехії є спрямованість на інноваційно-інвестиційний розвиток. Інституційне середовище країн Європи максимально сприятливе для приватного прибуткового нагромадження капіталу. Європейські країни виробили засоби стимулювання підприємств (венчурного бізнесу), які працюють на найновіших напрямках науково-технічного прогресу шляхом безпосереднього виділення державних кредитів, зниження оподаткування на біржові доходи, надання державних гарантій. Особливістю сучасного західноєвропейського ринку є інтеграція і перехід від внутрішньодержавного до міждержавного його регулювання. На національному і на міждержавному рівнях здійснюється втручання в господарське життя ЄС з боку Європейської комісії, Ради Міністрів ЄС, Європейського парламенту і суду ЄС.

Європейський вектор розвитку ставить перед державою комплексне завдання здійснення глибоких економічних реформ, створення реально діючої ринкової економіки. Вирішення цього завдання знаходиться у прямій

залежності від впровадження ефективної конкурентної політики, спрямованої на створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Стратегічна мета інтеграції України до ЄС в сфері конкурентної політики – це створення відповідних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС. Для досягнення цього результату уряд нашої держави 27 червня 2014 р. підписав економічну частину Угоди про асоціацію України з ЄС (далі Угода). Сьогодні у межах співробітництва з ЄС Антимонопольний комітет України здійснює виконання пріоритетів Порядку денного асоціації Україна – ЄС, передбачених розділами «Конкуренція» та «Державні закупівлі». На виконання цих пріоритетів у частині розділу «Конкуренція» сторони співпрацюватимуть щодо створення ефективної системи контролю та моніторингу державної допомоги в Україні та посилення прозорості та передбачуваності конкурентної політики в Україні, включаючи оприлюднення рішень Антимонопольного комітету України у короткий термін після їх ухвалення та принципів, що використовуються в імплементації конкурентного законодавства. Для реалізації даного напрямку АМК України розроблено Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [107], який був ухвалений Верховною радою України липні 2014 р., Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014 – 2024 роки» [111] та внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо забезпечення доказів у справах, що розглядаються органами Антимонопольного комітету України.

Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» набрав чинності 2 серпня 2017 р. Проведемо моніторинг та оцінювання конкурентної політики в цьому напрямі (табл.2.1).

Таблиця 2.1

**Моніторинг та оцінювання конкурентної політики України
в напрямі державної допомоги.**

<i>Вектор політики</i>	Створення ефективної системи контролю та моніторингу державної допомоги та посилення прозорості та передбачуваності конкурентної політики в Україні
<i>Реалізація політики</i>	Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»
<i>Державний регулятор</i>	<p>Антимонопольний комітет України</p> <p>Повноваження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення належності до державної допомоги заходів з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, оцінювання допустимості державної допомоги для конкуренції, прийняття рішень, передбачених цим Законом; - отримання та розгляд повідомлень про нову державну допомогу від надавачів такої допомоги у порядку, встановленому цим Законом; - збирання та проведення аналізу інформації про заходи з підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, вимагання від надавачів та отримувачів державної допомоги, їх посадових осіб інформації, у тому числі з обмеженим доступом, необхідної для прийняття рішень, передбачених цим Законом; - надання роз'яснень з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги; - прийняття рішень про тимчасове припинення надання незаконної державної допомоги відповідно до цього Закону та про припинення та повернення незаконної державної допомоги, визнаної недопустимою для конкуренції; - проведення моніторингу державної допомоги; - ведення та доступ до реєстру державної допомоги; - розроблення та внесення в установленому порядку Кабінету Міністрів України пропозицій щодо прийняття нормативно-правових актів з питань державної допомоги.
<i>Параметри</i>	<i>Оцінювання</i>
<i>Організаційні</i>	<p>Протягом липня — грудня 2017 р. (період роботи Департаменту моніторингу і контролю державної допомоги) було:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проведено понад 2600 телефонних консультацій з надавачами державної підтримки; - проведено понад 200 заходів щодо державної допомоги за участю центральних та місцевих органів влади, європейських експертів, громадськості тощо; - проведено понад 80 робочих нарад з представниками надавачів державної допомоги, під час яких здійснено консультаційну роботу з проблемних питань у сфері державної допомоги; - отримано повідомлень: про нову державну допомогу – 100; про чинну державну допомогу – 15; про програми підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів 16;

Нормотворчі	Кабінетом Міністрів України 4 липня 2017 року було прийнято розроблену АМК України постанову № 768 «Про затвердження Порядку повернення незаконної державної допомоги, недопустимої для конкуренції». З метою підготовки та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів щодо визначення критеріїв, за якими проводиться оцінка допустимості окремих категорій державної допомоги суб'єктам господарювання, Комітетом створено робочі групи з розроблення відповідних критеріїв оцінки за кожним з напрямів. До участі в робочих групах було залучено представників державних органів, юридичних компаній, громадськості, європейських експертів.
Взаємодія з іншими державними інститутами	АМК України постійно проводить роботу щодо тісної та результативної співпраці з органами влади у сфері державної допомоги, зокрема: з метою покращення співпраці з місцевими органами влади та підвищення рівня їх обізнаності щодо державної допомоги за сприяння Проекту технічної допомоги ЄС АМК України проводить регіональні семінари з питань державної допомоги.
Інститутоформи	Шляхом здійснення оптимізації структури територіальних відділень Антимонопольного комітету України у структурі центрального апарату було створено Департамент моніторингу і контролю державної допомоги. Департамент було створено на основі відділу моніторингу державної допомоги Департаменту конкурентної політики.
Технічні	<p>Протягом лютого - серпня 2017 р. АМК України здійснював співпрацю з проектом технічної допомоги ЄС «Підтримка впровадження в Україні системи контролю державної допомоги». У рамках цієї співпраці проводилась робота щодо розробки та погодження із заінтересованими органами влади проектів постанов Кабінету Міністрів України, якими затверджуватимуться критерії оцінки допустимості державної допомоги для конкуренції. Також здійснювалися заходи адвокатування системи моніторингу і контролю державної допомоги, підготовка технічного завдання для розробки та впровадження порталу державної допомоги. За підтримки зазначеного Проекту ЄС організовано та проведено навчальний візит співробітників Комітету до Конкурентної ради Румунії з метою вивчення досвіду Румунії у впровадженні та функціонуванні системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання, що відповідає вимогам Європейського Союзу.</p> <p>З вересня 2017 р. в АМК України розпочалася реалізація проекту технічної допомоги ЄС «Підтримка Антимонопольного комітету України у впровадженні правил державної допомоги». Так, протягом звітнього періоду експертами проекту:</p> <ul style="list-style-type: none"> - надавалися консультації під час підготовки роз'яснень з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги та розгляду повідомлень про державну допомогу; - у співпраці з представниками Департаменту здійснювалися тестування Порталу державної допомоги, за результатами яких розробниками вносяться зміни до програмного забезпечення; - здійснювалася оцінка законодавства у сфері державної допомоги та надавалися пропозиції щодо його вдосконалення.

Продовження табл. 2.1

	<p>В рамках виконання проекту із впровадження державної допомоги розроблено технічне завдання та специфікацію на створення Реєстру державної допомоги.</p> <p>У 2017 році відбувалися активні процеси із впровадження Порталу державної допомоги:</p> <ul style="list-style-type: none"> - налаштування каналу зв'язку між локальною мережею Комітету та хмарним сервером ДП «УСС»; - підготовка внутрішніх нормативних документів про порядок опрацювання повідомлень про державну допомогу та розробку рішень Комітету засобами Порталу державної допомоги та Аскод; - коригування та налаштування Порталу на тестовому майданчику за результатами тестів; - підготовка інструкцій для надавачів державної допомоги та працівників Комітету; - тестування Порталу та системи електронного документообігу щодо реєстрації повідомлень про нову та чинну державну допомогу
Стратегічне планування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка внутрішніх нормативних документів про порядок опрацювання повідомлень про державну допомогу та розробку рішень Комітету засобами Порталу державної допомоги та Аскод. 2. Підготовка інструкцій для надавачів державної допомоги та працівників Комітету. 3. Підготовка навчальних матеріалів для надавачів державної допомоги, вебінарів та консультативного форуму.

Джерело: складено автором за [51].

З метою імплементації досвіду ЄС із реалізації конкурентної політики в українське конкурентне середовище розглянемо впровадження програми звільнення від відповідальності («leniency»), у рамках якої передбачається повне звільнення від адміністративної відповідальності того учасника картелю, який першим заявить про його існування і надасть інформацію, що стосується цього утворення. Концепція «leniency» є найбільш дієвим інститутом розкриття картельної змови. Цей підхід був успішно апробований зарубіжною практикою і дозволяє зруйнувати картель з середини. Концепція «leniency» має безперечні переваги як для самого заявника, так і для органу, який стежить за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Особливо ефективною є практика застосування «Leniency» у Європейському Союзі, оскільки вона дає

можливість викрити картелі, що завдають серйозної шкоди економіці – перший заявник користується повним імунітетом, тобто не сплачує штраф взагалі. Наступний заявник, що надав необхідну інформацію, може розраховувати на зменшення суми штрафу в обсязі від 30 % до 50 %. Для наступного за чергою заявника передбачена можливість скорочення суми штрафу в обсязі від 20 % до 30 %. Для всіх інших учасників картелю, які сприяють розслідуванню, передбачено можливість зменшення штрафних санкцій до 20 % [182]. Так, в 2016р. Європейська комісія оштрафувала найбільших виробників вантажівок компанію MAN, Volvo/Renault, Daimler, Iveco і DAF на суму 2 926 499 000 євро за порушення антимонопольних правил ЄС [182]. Виробники вантажівок визнані винними в картельній змові з метою завищення цін, що тривала протягом 14 років. Компанія MAN не була оштрафована через те, що вказала на існування картелю. Всі компанії визнали свою причетність і погодилися влагодити справу.

В Україні потенціал досліджуваної концепції реалізується не в повній мірі через недосконалість окремих положень законодавства. Такий песимізм був викликаний відсутністю законодавчих положень, які б регламентували саму процедуру “явки з повинною” та гарантували б такому заявнику звільнення від адміністративної відповідальності. Учасники картелів не поспішають заявляти про свою долю в таких утвореннях. По-перше, законодавство не встановлює достатніх гарантій від зловживань з боку АМК України. По-друге, за долю в картелях кримінальна відповідальність не передбачена, а ризик застосування адміністративних санкцій не є стимулом для того, щоб добровільно відмовитися від антиконкурентних дій, які приносять реальну економічну вигоду.

Першість звернення до АМК України встановлюється відповідно до дати подання заяви про звільнення від відповідальності разом з інформацією про сам картель. Якщо ж заявник такою інформацією в повному обсязі не володіє на момент звернення, то має право звернутися до АМК України із заявою про видачу листа-маркера, який підтверджуватиме першість його

звернення. Через 30 днів заявник повинен надати АМК відповідну інформацію. Також проблемним питанням у випадку звернення до АМК є те, що звільнення від відповідальності передбачено лише для першого заявника. Враховуючи те, що про таке звернення невідомо жодному іншому учасників картелю, цілком ймовірною є ситуація, коли після подання заяви одного з них з'являється інший, який має суттєву інформацію й претендує на першість щодо звернення в АМК. Розпорядження, на жаль, не надає гарантій іншому учаснику картелю в такому випадку. Доцільно було б передбачити для іншого, якщо не повне звільнення від відповідальності, то хоча б суттєве зниження штрафу. Схожа ситуація з тими учасниками картелю, які забажали співпрацювати з АМК України вже в ході проведення розслідування й володіють необхідною для прийняття рішення інформацією по справі. Для них також не передбачено жодних гарантій зменшення відповідальності. Це стримує потенційних інформаторів від співпраці з АМК. Доцільно також передбачити для таких учасників картелю суттєве зменшення штрафних санкції. Завдяки цьому вони матимуть змогу мінімізувати свої економічні втрати, а сам АМК матиме змогу швидше довести існування картелю та прийме рішення по справі.

Вирішення цих проблем зможе значно пришвидшити процес розслідування АМК України, оскільки інші учасники картелю будуть активно співпрацювати з ним, надавати необхідну інформацію, щоб зменшити суму власного штрафу. Однак, вони повинні чітко знати на скільки може бути знижено штраф.

Розвиток конкуренції, що забезпечить досягнення економікою України рівня передових країн, потребує активних та цілеспрямованих зусиль усіх державних органів, що відповідають за формування та реалізацію економічної політики, її окремих галузей та регіонів [63, с. 14]. В рамках вищезначеного з 1 липня 2016 року розпочалась реалізація Проекту Європейського Союзу Twinning UA/49 «Підтримка інституційної спроможності Антимонопольного комітету України з проведення досліджень

ринків та ефективності застосування конкурентного законодавства з метою наближення до стандартів ЄС». Реалізація Проекту відбувається за підтримки конкурентних відомств країн-членів ЄС (Німеччини та Литви) за 5 напрямками (компонентами): компонент 1 – адаптація конкурентного законодавства до стандартів ЄС; компонент 2 – узгодження процесу контролю за концентраціями із стандартами ЄС; компонент 3 – удосконалення застосування конкурентного права з боку АМКУ; компонент 4 – здійснення дослідження ринків у обраних секторах та розвиток адвокатування конкуренції; компонент 5 – посилення інституційних можливостей АМКУ з метою імплементації реформ конкурентної політики. Проект допоможе Україні гармонізувати правозастосування та адвокатування конкуренції зі стандартами ЄС через тісну співпрацю національного конкурентного відомства з відповідними відомствами країн-членів ЄС. Проект триватиме до 1 лютого 2019 року (32 місяці). Twinning відіграє важливу роль у контексті інституційного розвитку нових країн-членів під егідою перехідного інструменту і залишається головним інструментом інституційного розвитку країн-кандидатів. Проведемо моніторинг та оцінювання державної політики з вищезначеного напрямку (табл.2.2).

Для забезпечення чесної конкуренції на торгах необхідно формувати ефективне конкурентне середовище. Саме для цього у європейській практиці було розроблено систему практичних заходів і процедур, яка спрямована на забезпечення оптимального та раціонального використання державних коштів під час здійснення закупівлі товарів, робіт та послуг. І в цьому напрямі Україна використала найкращі світові практики, створивши електронну систему проведення закупівель «ProZorro». Результати діяльності постійно діючої адміністративної колегії за 2017 р. наступні:

- розглянуто скарг на загальну суму 90,58 млрд грн.;
- зобов'язано усунути порушення на загальну суму 37,38 млрд грн.;
- відкликано скаржниками скарг на загальну суму 32,93 млрд грн..

Таблиця 2.2

Моніторинг та оцінювання реалізації проекту Європейського Союзу
Twinning UA/49 «Підтримка інституційної спроможності Антимонопольного
комітету України з проведення досліджень ринків та ефективності
застосування конкурентного законодавства з метою наближення до
стандартів ЄС».

<i>Вектор політики</i>	Підтримка інституційної спроможності Антимонопольного комітету України з проведення досліджень ринків та ефективності застосування конкурентного законодавства з метою наближення до стандартів ЄС
<i>Реалізація політики</i>	Проект Європейського Союзу Twinning UA/49 Строк реалізації: 01 липня 2016 р. - 01 лютого 2019 р.
<i>Державний регулятор</i>	Антимонопольний комітет України
<i>Оцінювання</i>	<p>Протягом 2017 р. діяльність проекту Twinning була спрямована на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розробку методичних рекомендацій щодо визначення ринку та домінуючого становища суб'єктів господарювання. На основі існуючого документа експертами Проекту буде розроблено два проекти окремих методик. 2. Розробку рекомендаційних роз'яснень щодо підходів до оцінки негоризонтальних концентрацій суб'єктів господарювання. 3. Ознайомлення експерта з розробленим проектом типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно постачання і використання товарів. Після опрацювання зазначеного документа, експертом було надано свої коментарі та пропозиції з метою наближення положень документа до стандартів ЄС. 4. Підготовку роз'яснень АМКУ щодо оцінки горизонтальних концентрацій. 5. Протягом звітного періоду робота над проектом Рекомендаційних роз'яснень щодо порядку застосування частини першої статті 25 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (щодо оцінки горизонтальних концентрацій) здійснювалася у співпраці співробітників Комітету та короткострокових експертів Проекту. 6. Експертами Проекту було підготовлено експертні висновки щодо обґрунтування необхідності внесення змін до статті 8 Закону України «Про захист економічної конкуренції». 7. Проведення навчальних заходів, семінарів тощо, експертами проекту для представників Департаменту контролю за здійсненням концентрацій та узгоджених дій АМК України. 8. Проведення низки місій експертів з метою здійснення комплексного аналізу прогалин законодавчої бази, процесуальних засад АМК України. 9. Проведення навчального візиту до Конкурентного відомства Литви. 10. Здійснення огляду та порівняльного аналізу методології проведення дослідження ринків України та країн-членів ЄС. 11. Проведення консультацій та обговорень щодо створення проекту

	<p>нової методології дослідження ринків.</p> <p>12. Створення проектів технічних завдань для дослідження трьох обраних Комітетом ринків та проведення дослідження першого обраного АМК України ринку.</p> <p>13. Аналіз інституційних можливостей АМК України.</p> <p>14. Огляд існуючої організаційної структури АМК України.</p> <p>15. Розробку рекомендацій щодо оптимізації системи територіальних відділень АМК України.</p>
--	--

Джерело: складено автором за [51].

Розподіл сфер відповідальності між АМК України та систему проведення закупівель «ProZorro» представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Розподіл сфер відповідальності між регуляторами в сфері публічних закупівель

АМК України	«ProZorro»
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Приймає рішення про прийняття скарг до розгляду/залишення без розгляду/припинення розгляду. ✓ Розглядає скаргу протягом 15 робочих днів (для потреб оборони – протягом 10 робочих днів). ✓ Перевіряє закупівлю за інформацією, поданою в скарзі та електронній системі. ✓ Може зобов'язати замовника внести зміни до тендерної документації. ✓ Може зобов'язати замовника скасувати рішення про допущення до аукціону чи рішення про відхилення пропозицій. ✓ Може зобов'язати замовника відмінити процедуру. ✓ Може зобов'язати замовника скасувати рішення про визначення переможця. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Формує реєстраційну картку скарги. ✓ Надсилає скаргу замовнику і Колегії АМКУ. ✓ Призупиняє електронний аукціон. ✓ Не оприлюднює договір та звіт про результати закупівлі під час процедури оскарження. ✓ Оприлюднює рішення, прийняті Колегією АМКУ. ✓ Надсилає повідомлення замовнику та скаржнику. ✓ Призначає нову дату та час електронного аукціону.

Джерело: складено автором за [51].

Міжнародна діяльність АМК України протягом 2017 р. спрямовувалась на розширення та поглиблення співпраці з відомствами із

захисту конкуренції інших держав, міжнародними організаціями у галузі захисту економічної конкуренції, донорськими організаціями.

Основна мета міжнародної співпраці АМК України полягала в обміні досвідом, ознайомленні з кращими світовими практиками, залученні програм міжнародної технічної допомоги, підвищенні іміджу України у сфері конкуренції на міжнародній арені тощо. Все це має сприяти створенню в Україні ефективної системи захисту конкуренції та, зокрема, розбудові сильного і незалежного конкурентного відомства, що стоїть на її захисті. Міжнародна діяльність АМК України здійснюється як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматі.

За результатами перегляду експертами ОЕСР виконання Україною рекомендацій у сфері конкурентної політики та законодавства, наданих за підсумками Огляду ОЕСР конкурентного права та політики в Україні та Добровільного експертного огляду ЮНКТАД конкурентного законодавства та конкурентної політики України, було підготовлено Огляд законодавства і політики у сфері забезпечення конкуренції, в якому надано низку рекомендацій Уряду України та Антимонопольному комітету України щодо подальшого розвитку конкурентної політики і законодавства в Україні

Ці рекомендації були презентовані в рамках VI-го Форуму України з питань конкуренції 2-3 березня 2017 р. та імплементуються АМК України (табл. 2.4).

Крім того, АМК України приєднався до інструменту обміну інформацією між конкурентними відомствами Регіонального центру з конкуренції ОЕСР – OECD RCC RFI. Протягом 2017 р. АМК України було надано ряд відповідей на інформаційні запити іноземних конкурентних відомств у рамках зазначеного інструменту та надіслано один інформаційний запит, на який отримано відповіді.

Таблиця 2.4

Основні рекомендації ОЕСР для АМК України

Питання	Рекомендації
Інституційні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширити визначення пріоритетів, щоб гарантувати ефективне розслідування порушень, які мали найбільш негативний вплив на чесну конкуренцію та економіку. 2. Продовжити гармонізацію конкурентного законодавства України з передовими світовими практиками. 3. Покращити співробітництво з іншими правоохоронними органами України.
Антиконкурентні дії	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення кращого інформування щодо визначення пріоритетів у галузі правозастосування. 2. Зосередження більшої уваги під час правозастосування на антиконкурентних горизонтальних діях, зокрема на особливо небезпечних картелях. 3. Покращення аналітичних методів і проведення ширшого й досконалішого економічного аналізу.
Контроль за концентраціями	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надання й удосконалення інформаційних консультацій у галузі концентрацій. 2. Концентрація на структурних зобов'язаннях і реалізація ефективного моніторингу.
Процедури та правозастосування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищити прозорість рішень з метою покращення методологічної бази та збільшення передбачуваності для юристів та приватного сектору
Захист чесної конкуренції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Продовжити зусилля з підтримки конкуренції на всіх рівнях.

Джерело: складено автором за [51].

Також протягом 2017р. АМК України брав участь в опрацюванні робочих документів Міжурядової групи експертів з конкурентного законодавства та політики (МГЕ) Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) з метою удосконалення засад щодо впровадження конкурентної політики та зближення національних правил конкуренції з Комплексом узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою.

Результати аналізу особливостей досвіду реалізації конкурентної політики країн ЄС дозволили виявити наступні тенденції: У процесі виконання Угоди про асоціацію з ЄС щодо вдосконалення конкурентного законодавства та практики його застосування Україна вже має певні здобутки. Вдосконалені правові та організаційні засади діяльності органів Антимонопольного комітету, який став більш відкритий для бізнесу, імплементовано низку актів ЄС з питань конкуренції, підвищено вартісні пороги в питаннях контролю за концентраціями, напрацьовано зміни до законодавства. Проте процес адаптації та гармонізації чинного конкурентного законодавства не завершено. Щоденно з'являються нові виклики, які потребують нормативного вирішення. Це стосується як удосконалення вже чинних інститутів, так і впровадження нових.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу реалізації конкурентної політики держави в економіці України в розділі 2, зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано сучасний стан реалізації конкурентної політики держави. До сучасних завдань конкурентної політики слід віднести: протидію негативним проявам антиконкурентної поведінки ринкових суб'єктів, сприяння розвитку інституційного конкурентного середовища, запобігання інституційній монополізації товарних ринків та ін.

2. Усунення дестимулюючих інституційних чинників (корупція, хабарництво, правовий нігілізм у суспільстві тощо) лежить у площині підвищення якості інститутів – формальних і неформальних правил ведення бізнесу, в т. ч. щодо формування відповідних моральних бар'єрів і репутації у відповідності з європейськими нормами, що виступить основою ефективної реалізації конкурентної політики.

3. Аналіз міжнародних та вітчизняних рейтингів довів низьку ефективність інституційного середовища реалізації конкурентної політики та

незадовільні умови функціонування бізнесу в Україні. Це підтверджує, посилення дії несприятливих для конкуренції факторів інституційного характеру.

4. Координуюча роль щодо формування та контролю за реалізацією конкурентної політики належить Антимонопольному комітету України, який є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Ефективна взаємодія з громадськістю, зокрема інститутами громадянського суспільства, сприяння формуванню проконкурентної свідомості у суспільстві, забезпечення принципів відкритості та прозорості – питання, яким приділялась значна увага Антимонопольного комітету України протягом 2017 р. Розмір економічного ефекту унаслідок вжиття Антимонопольним комітетом України заходів із припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема попередження неправомірних втрат і витрат юридичних і фізичних осіб у 2017 р. становив 2561,0 млн грн, що майже у 1,8 разу більше, ніж у 2016 р. (1425,1 млн грн).

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

3.1. Стратегічне управління в Антимонопольному комітеті України

Поглиблення процесів глобалізації, формування дієздатної системи державного управління і місцевого самоврядування, розвиток ринкових відносин в Україні, загострення соціальних та екологічних проблем вимагають від органів влади швидко реагувати на зовнішні та внутрішні зміни, що відбуваються, здійснювати пошук адекватних інструментів, механізмів та методів забезпечення послідовного розвитку країни, регіонів та окремих територій. Одним із дієвих інструментів реагування на зміни та проведення цих змін з урахуванням чітко визначених, науково обґрунтованих пріоритетів є стратегічне управління.

Український науковець В. Тертичка зазначав, що стратегічне управління за призначенням – це технологія управлінського прориву, виходу за традиційні рамки, злам старих схем. Стратегічне управління містить вироблення стратегії, постановку цілей, визначення необхідних ресурсів, підтримання взаємовідносин із зовнішнім середовищем для досягнення поставлених завдань. Отже, зорієнтованість стратегічного управління в майбутнє та вимоги до упередження негативних суспільних тенденцій дає змогу стверджувати про змістову тотожність державного і стратегічного управління. Сучасне державне управління – це стратегічне управління за змістом [129].

Отже, вироблення дієвої державної політики в суспільстві практично неможливе без стратегічного управління. Актуальність стратегічного управління пояснюється його раціональністю та глобальною світовою інтеграцією і воно може розглядатися в кількох можливих варіантах для запровадження в суспільну практику України.

Дослідження проблем стратегічного управління у працях зарубіжних вчених представлено в дод. В.

Традиційним вважається висновок І. Ансоффа про те, що стратегічне управління - багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між певним суб'єктом управління (переважно організаціями та установами), включаючи його окремі структурні одиниці, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей [5].

Слід відзначити, що в сучасних умовах суспільного розвитку методологічна характеристика стратегії як визначника діяльності органів державної влади, збалансованості функцій і дій є відносною, оскільки стратегія в державному управлінні є певною суспільною конструкцією [129].

Це зумовлено тим, що окремий орган державної влади позбавлений одноосібного права розробляти і запроваджувати окрему стратегію. У більшості суспільств, незалежно від типу його суспільно-політичної організації, стратегія розробляється в межах державного замовлення в інтересах суспільства, правлячої еліти, управлінського персоналу та, власне, керівників-стратегів. Тому Антимонопольний комітет України, як і інші органи державної влади, змушений здійснювати складне завдання, виконуючи замовлення відповідних суб'єктів ініціювання стратегії, має трансформувати її у зручну для власного виконання форму, аби у такий спосіб гарантувати результативність своєї діяльності. Структура управління Антимонопольного комітету України представлена в дод. Г.

Антимонопольний комітет України утворюється у складі Голови, заступників Голови, державних уповноважених. Антимонопольний комітет України утворює територіальні відділення. Антимонопольний комітет України і його територіальні відділення становлять систему органів Антимонопольного комітету України, яку очолює Голова Комітету. Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення є юридичними особами, мають поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банку, печатки із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням.

Антимонопольний комітет України, адміністративні колегії Антимонопольного комітету України, державні уповноважені Антимонопольного комітету України, адміністративні колегії територіальних відділень Антимонопольного комітету України є органами Антимонопольного комітету України.

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі повноваження:

- розглядати заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами;
- приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами, перевіряти та переглядати рішення у справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність та обґрунтованість;
- перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за

заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

– при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, в тому числі з обмеженим доступом;

– призначати експертизу та експерта з числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку;

– у випадках та порядку, передбачених законом, проводити огляд службових приміщень та транспортних засобів суб'єктів господарювання - юридичних осіб, вилучати або накладати арешт на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами або джерелом доказів у справі незалежно від їх місцезнаходження;

– залучати працівників органів внутрішніх справ, митних та інших правоохоронних органів для забезпечення проведення розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема в разі проведення розслідування;

– залучати до проведення перевірок спеціалістів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій за погодженням з їх керівниками, депутатів місцевих рад за їх згодою;

– проводити дослідження ринку, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі монопольне (домінуюче), суб'єктів господарювання на цьому ринку та приймати відповідні рішення (розпорядження);

- визначати наявність або відсутність контролю між суб'єктами господарювання або їх частинами та склад групи суб'єктів господарювання, що є єдиним суб'єктом господарювання;
- вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання щодо анулювання ліцензій, припинення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, у разі порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення дій або бездіяльності, які містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції, та усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють;
- звертатися до суду з позовами, заявами і скаргами у зв'язку із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції, а також із запитами щодо надання інформації про судові справи, що розглядаються цими судами відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- звертатись та одержувати від компетентних органів інших держав необхідну інформацію для здійснення своїх повноважень;
- надавати компетентним органам інших держав інформацію у випадках та порядку, передбачених законом;
- здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції.

3.2. Стратегічні пріоритети діяльності Антимонопольного комітету України

Згідно з Угодою про асоціацію України з ЄС, Україна зобов'язалась наблизити своє законодавство до стандартів ЄС у межах імплементації європейського законодавства. Вирішення поточних проблем вимагало не лише прийняття нових або внесення змін до наявних нормативних актів та актів вторинного законодавства, але й відповідного вдосконалення інституційних можливостей АМК України, оскільки імплементація європейського законодавства була б неможливою без значного посилення інституційної спроможності АМК України. Оскільки Угодою передбачалися певні, доволі стислі строки, коли ті чи інші її вимоги мали бути втілені у життя, залучені державні органи рухалися достатньо оперативно.

Деякі речі не вимагали великої нормотворчої роботи (наприклад, певні питання щодо вдосконалення контролю за концентраціями). Свого часу були збільшені вартісні порогові показники, у разі досягнення яких необхідно було отримувати дозвіл на концентрацію (оскільки навіть з прийняттям Закону «Про захист економічної конкуренції» вони вже здавалися надзвичайно низькими, у порівнянні з тими, що діяли в інших юрисдикціях зі схожим економічним розвитком країн). Деякі з проблем, на жаль, так і залишилися відкритими. Система моніторингу і контролю державної допомоги, що впроваджується в Україні за принципами, які діють в Європейському Союзі, покликана захистити економічну конкуренцію від надмірного та неефективного державного втручання. Так створюються умови для справедливої конкуренції, яка є запорукою економічного зростання, а ресурси держави спрямовуються в необхідному соціальному та економічному напрямку.

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони (далі - Угода), передбачено, що

Україна повинна здійснювати моніторинг і контроль державної допомоги суб'єктам господарювання.

Відповідно до Угоди в цій частині Україна має здійснити такі кроки табл. 3.1

Таблиця 3.1.

Заходи щодо впровадження системи моніторингу та контролю державної допомоги

Період	Планування діяльності АМК України
до 2019 р.	Прийняти національне законодавство про державну допомогу та забезпечити функціонування Уповноваженого органу; Завершення створення Регіональної карти державної допомоги
до 2021 р.	Створити повний реєстр програм державної допомоги;
до 2021 р.	Будь-яка державна допомога, надана Україною, має оцінюватись за правилами, ідентичними правилам ЄС щодо країн із складною соціально-економічною ситуацією;
до 2023 р.	Привести програми державної допомоги у відповідність до критеріїв, визначених Угодою.

Джерело: сформовано автором за [51]

В рамках вищезазначених заходів пропонуються наступні напрями вдосконалення стратегічного управління Антимонопольного комітету України.

1. Проект технічної допомоги Європейського Союзу «Підтримка Антимонопольного комітету України у впровадженні правил державної допомоги»

Мета Проекту: модернізувати систему контролю та моніторингу державної допомоги, включаючи законодавчі, функціональні та організаційні покращення та допомогти впровадити правила державної допомоги для забезпечення відповідності стандартам ЄС.

Очікувані результати: Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» встановлює правові та інституційні принципи здійснення моніторингу та контролю державної допомоги, однак має

рамковий характер. Крім того, під час вжиття АМК України заходів з практичної реалізації в Україні системи моніторингу та контролю державної допомоги було виявлено низку недоліків зазначеного Закону, які стосуються, зокрема, не повної відповідності Закону нормам ЄС, недосконалості процесуальних процедур, а також інституційного забезпечення здійснення моніторингу та контролю державної допомоги.

Доцільно розробити АМК України відповідного законопроекту щодо усунення зазначених недоліків Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» встановлено правову основу для взаємодії між Урядом та Уповноваженим органом з питань державної допомоги. Однак організаційні аспекти такої взаємодії потребують подальшого вдосконалення. Забезпечення впровадження ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання, а також вирішення проблем взаємодії, які виникатимуть у цьому процесі, мають бути вирішені під час реалізації пріоритетів Уряду.

2. Дотримання принципу конкурентного нейтралітету під час надання державної допомоги.

Впровадження ефективної системи надання державної допомоги в Україні передбачає, зокрема, забезпечення рівного, прозорого доступу до державних ресурсів як державних, так і приватних суб'єктів господарювання, що особливо актуально для малого та середнього бізнесу. У результаті реформи, надання та використання державної допомоги має стати більш прозорим та передбачуваним, що призведе до зниження інвестиційних ризиків, а отже, приходу більшої кількості інвесторів, розвитку суб'єктів господарювання.

Відповідно до частини другої розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» протягом першого року застосування зазначеного Закону,

усі надавачі державної допомоги зобов'язані подати Уповноваженому органу повідомлення про програми підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, які існували на день набрання чинності цим Законом. Усі повідомлені схеми буде переглянуто та приведено у відповідність із Законом, в тому числі в контексті забезпечення принципів рівного доступу до державних ресурсів.

3. Підвищення рівня обізнаності суспільства щодо інституту державної допомоги.

Підвищення рівня громадської обізнаності щодо масштабу та рівня ризиків, пов'язаних з наданням державної допомоги, дозволить платникам податків побачити вартість державної допомоги, що сприятиме підвищенню дисципліни витрачання бюджетних ресурсів. У цілому громадська обізнаність щодо масштабів та наслідків державної допомоги сприятиме більш ефективному контролю за її наданням.

З цією метою необхідно реалізувати програму підвищення рівня обізнаності з питань державної допомоги, яка має поширюватися на державних службовців усіх рівнів, представників бізнесу, наукової спільноти та ЗМІ про можливий вплив державної допомоги на конкуренцію та мету впровадження в Україні системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання.

Наразі АМК України на постійній основі здійснює консультаційну та роз'яснювальну роботу з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги. Питання щодо державної допомоги суб'єктам господарювання включаються до порядку денних публічних заходів, які проводить АМК України.

Зважаючи на необхідність здійснення інформаційної підтримки надавачів державної допомоги суб'єктам господарювання, а також всебічного інформування громадськості про діяльність АМК України, на офіційному веб-порталі Антимонопольного комітету України в мережі Інтернет створено розділ «Державна допомога суб'єктам господарювання», який містить

рубрики: «Портал державної допомоги», «Роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері державної допомоги», «Відповіді на поширені питання», «Законодавство», «Обговорення нормативно-правових актів», «Інформаційні та аналітичні матеріали» та «Контакти».

Завдяки проведеній АМК України у 2017 р. роботі в частині адвокатування системи моніторингу та контролю державної допомоги загалом ситуація щодо обізнаності органів влади, отримувачів у сфері державної допомоги покращилась. Однак необхідно здійснювати довготривалу комплексну роботу для якісного підвищення загального рівня обізнаності суспільства щодо інституту державної допомоги суб'єктам господарювання.

4. Програма міжнародної технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Програма технічної допомоги з розвитку інституційного потенціалу України у застосуванні законодавства та здійсненні політики у сфері конкуренції».

Мета програми: розвиток інституційного потенціалу АМКУ та інших органів влади у застосовуванні законодавства та здійсненні політики у сфері конкуренції з метою покращення функціонування економіки України.

Очікувані результати: зміцнення інституційної спроможності щодо застосування конкурентного законодавства України відповідно до економічних принципів та визнаних міжнародних стандартів ОЕСР і Міжнародної мережі з питань конкуренції (ICN) та аналізу законодавчих або регуляторних актів.

5. Проект Європейського банку реконструкції та розвитку «Зміцнення потенціалу Антимонопольного комітету України у сфері конкуренції»

Мета проекту: удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази та практики їх застосування Комітетом і судами шляхом підвищення обізнаності головних дійових осіб у сфері конкуренції, а також залучення технічної допомоги у відповідних сферах конкурентної політики.

Очікувані результати: підготовка правових інструментів (коментарі до законів, аналіз практики застосування законодавства, імплементація правових механізмів), які допоможуть уніфікувати практику застосування конкурентного законодавства в Україні; проведення професійно орієнтованих навчальних тренінгів для працівників Антимонопольного комітету України з метою покращення їх знань у сфері захисту економічної конкуренції, а особливо в економічному аспекті.

6. Проект технічної допомоги ЄС «Association4U» («Підтримка імплементації Угоди про асоціацію») (Програма всеохоплюючої інституційної розбудови - СІВ).

Мета проекту: посилення інституційної спроможності українського уряду з метою ефективного виконання зобов'язань, взятих країною в рамках імплементації Угоди про асоціацію. АМК України співпрацює за компонентом 4 «Зв'язки з громадськістю».

Очікувані результати. У рамках Проекту відбувається підготовка фахівців, спрямована на підвищення рівня обізнаності українців щодо переваг та викликів, пов'язаних з реформуванням країни в рамках впровадження Угоди про асоціацію. Проект організує тренінги з комунікації рішень щодо особливостей процесу європейської інтеграції України, до яких були залучені фахівці АМК України.

7. Питання практичної реалізації повноважень співробітників АМК України при розгляді справ.

Одним з важливих питань реалізації повноважень АМК України є спроможність його персоналу здійснювати контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції при розгляді заяв і справ про порушення законодавства, а також проведення розслідувань за цими заявами та справами. Незважаючи на закріплені в Законі «Про Антимонопольний комітет України» повноваження щодо проведення перевірок суб'єктів господарювання, отримання інформації з обмеженим доступом, призначення експертизи, проведення огляду службових приміщень

і транспортних засобів суб'єктів господарювання, вилучення або накладення арешту на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами або джерелом доказів у справі, незалежно від їх місцезнаходження, та деякі інші (наприклад, проведення «раптових перевірок»), виконання таких функцій вимагає подальшого регламентування. З позиції практичної реалізації вказаних повноважень, здається, що АМК України потрібно залучати до роботи у своїй структурі кадри, належно підготовлені для проведення таких, по суті «слідчих», дій.

Визначення пріоритетних напрямів реалізації конкурентної політики держави вимагає врахування та виокремлення певних інституційних особливостей.

Одним з найважливіших напрямів вдосконалення реалізації конкурентної політики із урахуванням його інституційної складової є удосконалення інституційного середовища реалізації конкурентної політики держави, яке створює умови дотримання всіма суб'єктами однакових правил гри, та одночасно обмежує свавілля державних структур і чиновників при виконанні ними розподільчих функцій.

Конкурентна політика держави повинна бути направлена на протистояння жорсткості та нерозбірливості суб'єктів ринку у виборі методів конкурентної боротьби. Одночасно мають розвиватись інститути громадянського суспільства, які б активно включались у процеси відстоювання суспільних інтересів. Важливо сформувати таке конкурентне інституційне середовище, яке б обмежувало корисливі устремління та свавілля представників влади у отриманні економічної ренти із будь-яких трансакцій, забезпечувало можливість рівного доступу учасників ринку до обмежених ресурсів, чітко визначало функції і повноваження державних установ щодо впливу на соціально-економічні процеси та забезпечувало громадський контроль за їх виконанням.

Інституційне середовище реалізації конкурентної політики держави повинно: органічно поєднувати централізоване державне регулювання та

інституційні регламентації конкурентних відносин; базуватися на системі формальних та узгоджених з ними неформальних інституцій, що є запорукою домінування в економіці легального сектора; містити стимули для спонукання промислових підприємств до розвитку їх виробничих систем на основі наукомістких технологій. Набір інструментів, способів і методів інституційного регулювання має бути структурований таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити рівні умови для функціонування і розвитку суб'єктів господарювання у розрізі галузей національної економіки, а з іншого – щоб забезпечувати зміцнення позицій національних компаній на світовому ринку.

Важливим напрямом вдосконалення реалізації конкурентної політики держави має бути поліпшення умов для інноваційної діяльності, створення чітких і дієвих стимулів для прискорення процесів перетворення наукових ідей і розробок в ринкові продукти міжнародного рівня, упровадження інструментів їх реалізації у ті структурні елементи промислового сектору національної економіки, що можуть забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і України в цілому у глобальному ринковому просторі. Інноваційність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та усіх суспільних процесів. Економіка України має набути характеру, завдяки якому економічному зростанню буде одночасно притаманний розвиток. Це означає необхідність її оздоровлення, і двигуном такого оздоровлення, як це вже не раз демонструвало багато країн світу, має стати інноваційний потенціал, який в країні є і який має постійно як нагромаджуватися, так і використовуватися, в першу чергу за рахунок потенціалу знань, що безперервно генерується в освітянському та науковому просторі країни.

Одним із найважливіших стимулів для інноваційного розвитку повинно стати створення умов для цивілізованої конкуренції у всіх галузях економіки. Саме завдяки конкурентній боротьбі суб'єкти господарювання змушені розробляти та впроваджувати нововведення у вигляді нових видів продукції

та послуг, інноваційних технологій, соціально-економічних та організаційно-технічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого спрямування. В свою чергу, ці інновації сприяють підвищенню конкурентоспроможності товарів та послуг, успішному представленню їх на внутрішньому та зовнішніх ринках, що безперечно є важливим мотиваційним чинником подальшого інноваційного розвитку в країні. І навпаки, за умови, коли конкуренція відсутня на товарному ринку, то для суб'єктів господарювання відсутні і стимули для інноваційного розвитку. А саме на монополізованих ринках підприємці не бачать вагомих причин для витрачання коштів на удосконалення виробництва чи покращення якості товарів і послуг, оскільки вони і так впевнені, що їх продукція знайде свого споживача.

Також слід зазначити, що низька конкурентність у багатьох сегментах внутрішнього ринку обумовлює недостатню мотивацію суб'єктів господарювання до інноваційного розвитку та технологічного оновлення. Самі по собі конкурентні ринки можуть існувати й без інноваційного розвитку, але інноваційний розвиток неможливий без конкуренції. Тому конкуренція стає однією із найперших умов інноваційного типу розвитку економіки [105, с. 22].

Наступний напрям вдосконалення – розвиток державно-приватного партнерства в контексті реалізації конкурентної політики держави – визначення ступеня втручання держави у функціонування ринків з метою забезпечення їх конкурентоспроможності. Приватний сектор набуває статусу рівноправного партнера держави у виконанні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни. Основними причинами уповільнення розвитку державно-приватного партнерства є: недостатній рівень уваги держави до реалізації політики у сфері державно-приватного партнерства і недосконалість системи управління розвитком такого партнерства; відсутність у сфері державно-приватного партнерства дієвих заходів із створення умов для його розвитку, а також чіткого розмежування

повноважень між органами державної влади та координації їх діяльності; наявність галузевих особливостей провадження господарської діяльності і складність умов довгострокового та взаємовигідного співробітництва між державою і приватними партнерами; низький рівень інституційної спроможності органів державної влади і приватного сектору до впровадження державно-приватного партнерства; низький рівень довіри громадян до органів державної влади та обізнаності з питань переваг реалізації інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства, недостатній рівень поінформованості населення про переваги і ризики застосування механізмів такого партнерства, неналежне кадрове забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування фахівцями у сфері державно-приватного партнерства, недостатній обсяг фінансування реального сектору економіки; несприятливий інвестиційний клімат і складність умов провадження підприємницької діяльності під час реалізації проектів державно-приватного партнерства; наявність проблем у відносинах між органами державної влади і приватним сектором під час проведення погоджувальних процедур, захисту прав власності інвесторів, розв'язання господарських спорів; складність механізму надання державної підтримки для реалізації довгострокових інвестиційних проектів за участю приватних партнерів; відсутність ефективного механізму надання державної підтримки у сфері державно-приватного партнерства; неузгодженість нормативно-правової бази з питань державно-приватного партнерства; недосконалість механізму тарифного регулювання та економічна необґрунтованість тарифів.

Міжнародний досвід свідчить, що для стрімкого економічного розвитку, крім прийняття актів національного законодавства у сфері державно-приватного партнерства, необхідне застосування механізму державної підтримки з метою залучення приватних інвестицій на засадах такого партнерства.

Ще один напрям вдосконалення механізму реалізації конкурентної політики – підвищення конкурентоспроможності економіки на внутрішньому й зовнішньому ринках. На теперішній час для України одним із найважливіших пріоритетів конкурентної політики є підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Висока конкурентоспроможність економіки впливає на здатність країни реалізувати свої конкурентні переваги, забезпечувати виробництво товарів і послуг, які відповідають якісним та ціновим параметрам світового ринку, і задовольняти внутрішній та зовнішній попит. При цьому держава забезпечує ефективну зайнятість, підвищення рівня життя, задоволення соціально-економічних потреб громадян і суспільства в цілому. Це досягається на основі диверсифікації продукції, зниження бар'єрів для вступу на ринок, залучення інвестицій для модернізації виробництва. Найбільш конкурентоспроможними країнами світу були визнані Швейцарія, Сінгапур та Фінляндія.

Механізм реалізації конкурентної політики повинен забезпечувати вирішення наступних задач: підвищення рівня та якості конкуренції на ринках товарів та послуг; недопущення монополізації товарних ринків; розвиток інновацій та впровадження результатів НТП; модернізація та технологічне оновлення вітчизняної промисловості; впровадження сучасного інструментарію захисту внутрішнього ринку та відстоювання інтересів національних виробників на зовнішніх ринках; подальше реформування фінансового та банківського сектору; зниження рівня тіньового сектору економіки; розширення міжнародного співробітництва та ін.

Розвиток інфраструктури товарних ринків і формування атмосфери взаємної довіри між державними інститутами і суб'єктами господарювання є одним з важливих інституційних напрямів вдосконалення реалізації конкурентної політики. На жаль, сьогодні можливості для вступу нових суб'єктів господарювання на товарні ринки істотно зменшуються. Це відбувається внаслідок недостатньої розвиненості ринкової інфраструктури,

що повинна забезпечувати вільний та недискримінаційний доступ учасників до інформації про ринкову кон'юнктуру, торговельні площі, земельні ділянки, засоби рекламування, а також через високу вартість кредитних ресурсів та податкове навантаження.

Особливо проблемною для вітчизняних суб'єктів господарювання є ситуація з розвитком інформаційної інфраструктури, оскільки оперативна і достовірна інформація про стан товарних ринків, тенденції, прогнози, дії і запити їх учасників є невід'ємним фактором конкуренції. Крім того, відсутність якісної інформації про стан товарних ринків обмежує вхід нових учасників на них.

Рівноправний доступ до всіх видів ресурсів, інформації, захист прав споживачів – важливий напрям вдосконалення реалізації конкурентної політики. Нерівність умов конкуренції виступає одним із серйозних негативних чинників розвитку підприємництва в Україні. Перш за все, це пов'язано з неоднаковим режимом оподатковування, субсидіями і привілеями з боку держави чи місцевої влади, пільговим доступом до земельних ділянок чи інфраструктури та ін.

Що стосується рівноправного доступу до інформаційних ресурсів, то в даному випадку для забезпечення ефективною реалізації конкурентної політики держави в Україні необхідним є формування системи моніторингу стану та тенденцій розвитку економічної конкуренції на загальнодержавному, регіональному та галузевому рівні.

Також, слід зазначити, що при розробленні та реалізації конкурентної політики повинні враховуватися як інтереси суб'єктів господарювання, що здійснюють підприємницьку діяльність на товарних ринках, так і інтереси споживачів, які користуються їхніми товарами і послугами. Підвищення ефективності конкурентних процесів в економіці України дозволить дієво вирішити такі завдання, як захист прав споживачів і недопущення недобросовісної конкуренції, що безпосередньо стосується проблем політики захисту прав споживачів. Тому сучасна конкурентна політика держави має

розроблятися та реалізовуватися, враховуючи принципи захисту прав споживачів.

Зниження адміністративних бар'єрів входу на товарний ринок. Значна кількість необґрунтованих адміністративних бар'єрів знижує стимули входу на ринки нових суб'єктів господарювання, підвищує невиробничі витрати, а також створює додаткові умови для корупції.

В процесі проведення адміністративної реформи в Україні знято або знижено значну кількість адміністративних бар'єрів, в тому числі здійснено впорядкування роботи дозвільних органів, скорочено перелік ліцензованих видів господарської діяльності, спрощено порядок реєстрації підприємців та організацій, скорочено перелік товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації.

Протягом останніх десяти років в Україні покращилися загальні умови реєстрації підприємств, а отже і входження на ринок в Україні суттєво спростилося. Проте на даний момент проблема високого рівня адміністративних бар'єрів залишається розв'язаною не до кінця, так як у багатьох сферах національної економіки зберігаються обмеження входу нових учасників на товарні ринки, такі як необґрунтовані дозволи, обов'язкові процедури і вимоги. Для ефективної реалізації цього напряму конкурентної політики в Україні необхідно вчасне виявлення і моніторинг бар'єрів входу на ринок, які виникають у результаті проведення державних реформ, недопущення появи нових перешкод для розвитку підприємництва. Також необхідно продовжити системну роботу з аналізу, ліквідації та зниженню адміністративних бар'єрів в економіці.

Удосконалення регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. Вартість послуг у сфері природних монополій значно впливає на основні параметри ведення бізнесу та умови конкуренції. Тому протягом останніх років в Україні відбувалося створення інституційних засад регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. Проте ефективність такого регулювання залишається низькою, особливо в частині

відповідальності суб'єктів господарювання за недотримання вимог конкурентного законодавства. Це, в свою чергу, призвело до виникнення проблеми забезпечення балансу інтересів суб'єктів природних монополій, споживачів і суспільства. Це стосується регулювання цін (тарифів), забезпечення доступу до товарів (послуг) суб'єктів природних монополій.

Тому для реалізації цього напряму конкурентної політики необхідним є: визначення повноважень суб'єктів регулювання природних монополій; розробка правил надання послуг суб'єктами природних монополій; удосконалення механізмів формування цін суб'єктами природних монополій; розвиток конкуренції на ринках послуг природних монополій.

Оптимізація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як суб'єктів економічних відносин. Цього можна досягти за допомогою таких заходів як: погодження органами виконавчої влади з Антимонопольним комітетом України господарських рішень; недопущення встановлення обмежень щодо кількості суб'єктів господарювання; додержання конкурсних засад при розміщенні державного замовлення; оптимізація обсягів господарської діяльності органами виконавчої влади. Єдина конкурентна політика всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування є необхідною запорукою функціонування та розвитку ефективного конкурентного середовища в Україні. Водночас невиважені рішення державних органів можуть мати більш вагомий та тривалий негативний вплив на конкуренцію, ніж антиконкурентні дії суб'єктів господарювання. Тому у взаємовідносинах з цими органами Антимонопольний комітет України застосовує як засоби переконання та роз'яснення, так і засоби правозастосування.

Також для реалізації цього пріоритетного напряму конкурентної політики в Україні необхідним є включення функцій з розвитку конкуренції в пріоритети діяльності органів виконавчої влади.

Розроблення стратегії та реалізація пріоритетних напрямів конкурентної політики є справою всіх державних органів, які регулюють

соціально-економічний розвиток. Створення та розвиток ефективного конкурентного середовища повинно бути в сукупності повсякденних пріоритетів у діяльності не тільки Антимонопольного комітету України, а й інших центральних органів державної влади, обласних та міських державних адміністрацій. У цьому плані, на наш погляд, необхідно перейти від системи управління підприємствами до системи управління ринками як складними економічними утвореннями. Розвиток пріоритетних напрямів конкурентної політики має забезпечуватися завдяки реалізації державних програм відповідної спрямованості.

Тому, на наш погляд, реалізація вищенаведених пріоритетних напрямів вимагає модернізації конкурентної політики, формування її нової стратегії. До головних завдань цієї стратегії належать: створення ефективною структури внутрішнього ринку; забезпечення дієвої реструктуризації реального сектора національної економіки; удосконалення державного регулювання монополізованих товарних ринків, зокрема природних монополій та сфери ціноутворення; мінімізація залежності товарних ринків від зовнішніх чинників; усунення або зниження бар'єрів вступу на товарні ринки та виходу та ін. Отже, реалізація пріоритетних напрямів конкурентної політики створить в Україні сприятливі правові, інституційні, організаційні та економічні умови для діяльності суб'єктів господарювання, якісного поліпшення конкурентного середовища як на загальнодержавних, так і на регіональних товарних ринках, більш справедливого й ефективного розподілу суспільного продукту й ресурсів, дозволить захистити законні права й інтереси підприємців і споживачів, забезпечити належну конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки до розділу 3.

На основі проведеного дослідження стратегічного управління діяльності Антимонопольного комітету України в розділі 3 зроблено наступні висновки:

1. Система моніторингу і контролю державної допомоги, що впроваджується в Україні за принципами, які діють в Європейському Союзі, покликана захистити економічну конкуренцію від надмірного та неефективного державного втручання. Так створюються умови для справедливої конкуренції, яка є запорукою економічного зростання, а ресурси держави спрямовуються в необхідному соціальному та економічному напрямку.

2. Визначено заходи щодо впровадження системи моніторингу та контролю державної допомоги. В рамках вищезазначених заходів запропоновані напрями вдосконалення стратегічного управління Антимонопольного комітету України: дотримання принципу конкурентного нейтралітету під час надання державної допомоги; підвищення рівня обізнаності суспільства щодо інституту державної допомоги; питання практичної реалізації повноважень співробітників АМК України при розгляді справ; реалізація програм та проектів в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

3. Визначено пріоритетні напрями реалізації конкурентної політики держави з урахуванням інституційних особливостей, які включають: напрями удосконалення інституційного середовища реалізації конкурентної політики держави; поліпшення умов для інноваційної діяльності, створення чітких і дієвих стимулів для прискорення процесів перетворення наукових ідей і розробок в ринкові продукти міжнародного рівня, упровадження інструментів їх реалізації у ті структурні елементи промислового сектору національної економіки, що можуть забезпечити

конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і України в цілому у глобальному ринковому просторі; удосконалення регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; розвиток державно-приватного партнерства в контексті реалізації конкурентної політики держави – визначення ступеня втручання держави у функціонування ринків з метою забезпечення їх конкурентоспроможності; зниження адміністративних бар'єрів входу на товарний ринок; рівноправний доступ до всіх видів ресурсів, інформації, захист прав споживачів.

4. Реалізація пріоритетних напрямів конкурентної політики створить в Україні сприятливі правові, інституційні, організаційні та економічні умови для діяльності суб'єктів господарювання, якісного поліпшення конкурентного середовища як на загальнодержавних, так і на регіональних товарних ринках, більш справедливого й ефективного розподілу суспільного продукту й ресурсів, дозволить захистити законні права й інтереси підприємців і споживачів, забезпечити належну конкурентоспроможність національної економіки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі запропоновано вирішення наукової проблеми, яка полягає у поглибленні теоретичних засад формування конкурентної політики держави та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення механізму її реалізації в умовах європейської інтеграції України. Результати досліджень тенденцій та закономірностей формування та реалізації конкурентної політики дозволили відповідно до поставленої мети та завдань зробити такі висновки й узагальнення:

1. У процесі дослідження теоретико-методичних досліджень виявлено, що конкурентна політика є комплексом заходів, спрямованих, з одного боку, на попередження, обмеження та припинення зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією; з іншого – на підтримку, захист й розвиток конкуренції та забезпечення стабільності функціонування товарних ринків. Запропоновано авторське визначення конкурентної політики держави як комплексної системи дій держави, які здійснюються з метою підтримки, захисту, розвитку, стимулювання конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

2. Запропоновано класифікацію цілей конкурентної політики аналогічно з аспектами її розгляду на стратегічні та тактичні, оскільки цілі конкурентної політики держави пов'язані з тими заходами, які вона виконує на певній стадії її реалізації. Інтеграція цілей відбувається за принципом обов'язкового узгодження цілей нижчого рівня із цілями вищого порядку. Реалізація цілей конкурентної політики держави повинна бути спрямована на досягнення конкретних результатів соціально-економічного розвитку. Результативність конкурентної політики виявляється через досягнення стратегічної мети політики. Без забезпечення належної результативності ефект від реалізації цілей конкурентної політики держави буде вкрай малим, а проведення відповідної політики – практично позбавлене сенсу.

3. Представлено узагальнену модель механізму формування та реалізації конкурентної політики держави. Механізм реалізації конкурентної політики розглянуто як сукупність методів, засобів та інструментів, які дають змогу попереджувати виникнення невинуватих економічних переваг окремих суб'єктів підприємництва на ринку. Це передбачає формування такого інституційного середовища, за яким дії ринкових суб'єктів, що порушують конкурентні правила, стають економічно невинуватими.

4. Проаналізовано сучасний стан реалізації конкурентної політики держави. До сучасних завдань конкурентної політики слід віднести: протидію негативним проявам антиконкурентної поведінки ринкових суб'єктів, сприяння розвитку інституційного конкурентного середовища, запобігання інституційній монополізації товарних ринків та ін. Сучасна конкурентна політика є комплексом заходів, спрямованих, з одного боку, на попередження, обмеження та припинення зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією; з іншого – на підтримку, захист й розвиток конкуренції та забезпечення стабільності функціонування товарних ринків. Незаперечним є наявність позитивного впливу сучасної ефективної системи конкурентних відносин на національну економіку у цілому. Координуюча роль щодо формування та контролю за реалізацією конкурентної політики належить Антимонопольному комітету України, який є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель.

5. Визначено заходи щодо впровадження системи моніторингу та контролю державної допомоги. В рамках вищезазначених заходів запропоновані напрями вдосконалення стратегічного управління Антимонопольного комітету України: дотримання принципу конкурентного нейтралітету під час надання державної допомоги; підвищення рівня обізнаності суспільства щодо інституту державної допомоги; питання практичної реалізації повноважень співробітників АМК України при розгляді

справ; реалізація програм та проектів в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

6. В результаті проведеного дослідження обґрунтовані наступні пропозиції : прийняти національне законодавство про державну допомогу та забезпечити функціонування Уповноваженого органу; завершити створення Регіональної карти державної допомоги; створити повний реєстр програм державної допомоги; будь-яка державна допомога, надана Україною, має оцінюватись за правилами, ідентичними правилам ЄС щодо країн із складною соціально-економічною ситуацією; привести програми державної допомоги у відповідність до критеріїв, визначених Угодою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдашева С. Конкурентная политика: состав, структура, система / С. Авдашева, А. Шаститко // Современная конкуренция. – 2010. – № 1(19). – С. 5–17.
2. Адамик В. Конкуренція і конкурентоспроможність у механізмі сучасного економічного розвитку / В. Адамик, Г. Вербицька // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – Вип. 3. – С. 7–16.
3. Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев. – М. : [Центр экономики и маркетинга], 1996. – 207 с. : ил. – (Библиотека хозяйственного руководителя ; кн. 3).
4. Амоша О. Промислова політика України : концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневський, Л. Збарзська// Економіка України. – 2009. – № 12. – С. 4–14
5. Ансофф И. Стратегическое управление: пер. с англ. / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
6. Аніловська Г. Я. Державний фактор трансформаційних перетворень в економіках перехідного типу/ Г. Я. Аніловська. – Л. : Видавництво ЛКА, 2002. – 324 с.
7. Антимонопольна діяльність : Підручник / В. Д. Лагутін, Л. С. Головки, Ю. І. Кругул та ін.; за заг. ред. проф. В. Д. Лагутіна. – К. : КНТЕУ, 2005. – 580 с.
8. Аузан А. А. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория : учебник / А. А. Аузан. – М. : ИНФРА–М, 2005. – 416 с.
9. Базилевич В. Економічна теорія : політекономія. Підручник / В. Базилевич, В. Попов, К. Базилевич, Н. Гражевська Н. І. / За ред. В. Д. Базилевича. – 7-ме вид. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.

10. Базилевич В. Д. Страховий ринок України / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, КОО, 1998. – 374 с.
11. Базилевич В. Формування конкурентного середовища у транзитивній економіці: проблеми, тенденції, протиріччя / В. Базилевич // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України : наук. журн. – 2003. – № 2. – С. 24–28.
12. Бараш М. Я. Критерії відчутності впливу суб'єктів господарювання на умови конкуренції на ринку / М. Я. Бараш, Б. Є. Кваснюк // Антимонопольно-конкурентна політика : теорія та практика. Збірник наукових праць : вип. 1. – К. : Фенікс, 2006. – 129 с.
13. Блэк Дж. Теневая экономика. Экономический толковый словарь / Дж. Блэк.- М., 2000.-С.55.
14. Божко В. П. Информационные технологии в экономике и управлении : учебно-метод. комплекс / В. П. Божко, Д. В. Власов, М. С. Гаспарян. — М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 120 с.
15. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse>. – 14.08.2015.
16. Большой экономический словарь [Под ред. А. Н. Азрилияна]. – М. : Институт новой экономики, 2004. –1376 с.
17. Борисенко З. М. Основи конкурентної політики: Підручник / З. М. Борисенко. – К. : Таксон, 2004. – 704 с.
18. Брайсон Дж. Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій / Джон М. Брайсон ; пер. з англ. А. Кам'янець. – Львів : Літопис, 2004. – 352с.
19. Бутыркин А. Я. Теория и практика антимонопольного регулирования в ведущих странах запада и России / А. Я. Бутыркин. – М. : Новый век, 2004. – 87 с.
20. Бьюкенен Дж. Избранные труды / Дж. Бьюкенен. – М. : Альфа пресс, 1997. – 556 с.

21. Введение в институциональный анализ / Под ред. В.Л. Тамбовцева. – М., 1996
22. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990.
23. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен ; под ред. В. В. Мотылева; пер. с англ. С. Т. Сорокина. – М. : Прогресс, 1984. – 348 с.
24. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / О. Е. Вільямсон. – К. : АртЕк, 2001. – 472 с.
25. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія/В.Д. Лагутін; за ред.. В.Д. Лагутіна.–К.: Київ. Нац.. торг-екон. ун-т, 2015.–432 с.
26. ВіскузіВ.К.Економічнатеоріярегулюваннятаантимонопольнаполітика: [підручник] : пер. з англ. / В. К. Віскузі, Д. М. Вернон, Д. Е. Гарингтон ; передм.танаук.ред.пер.О.Кілієвич.–К.:Вид-воСоломіїПавличко“Основи”, 2004. – 1048 с. – [Пер. изд. : Economics of Regulation and Antitrust/К. Vicusi, J. M. Vernon, J. E.Harrington].
27. Гальчинський А. С. Економічна теорія: підручник / А. С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін. – К. : Вища школа, 2007. – 503 с.
28. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 3. – С. 4–20.
29. Геєць В. М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економік України й Росії (макроекономічний спектр) / В. М. Геєць // Фінанси України. — 2011. — № 2. — С. 11–23.
30. Гелбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества / Дж. К. Гелбрейт. – М. : Прогресс, 1976. – 408 с.
31. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт. – М. : АСТ ; ООО Транзит книга ; Спб. : TerraFantastica, 2004. – 602 с.

32. Гельвеций К. А. О человеке, его умственных способностях и его воспитании / К. А. Гельвеций ; Акад. наук СССР, Ин-т философии. – М. : Соцэкгиз, 1938. – 482 с.
33. Герасименко А. Аналіз і контроль концентрації суб'єктів господарювання : підручник/ А. Герасименко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 484 с.
34. Герасименко А. Г. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки : монографія / А. Г. Герасименко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2014. – 600 с.
35. Глобальна економіка ХХІ століття: людський вимір: монографія / А. М. Поручник, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Колот та ін.; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2008. – 420 с.
36. Гребешкова О. М. Моделі і управлінські технології розвитку економічних організацій: системний підхід / О. М. Гребешкова // Економіка і підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів.– 2007. – №19. – С. 74–80.
37. Dye T. Understanding Public Hall, 1995.— 342p.
38. Данилишин Б. Аналіз стійкого розвитку країн європейського союзу: економічні та облікові аспекти / АП Дикий, ОГ Дмитрій, ОВ Музика // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки – 2016. – № 2 (56) Ч. 2. – С.12–16.
39. Дементьев В. В. Экономика как система власти / В. В. Дементьев. – Донецк : Изд-во «Каштан», 2003. – 404 с.
40. Державна політика і демократичне урядування: становлення та взаємовплив: підручник / авт. кол. : Е. А. Афонін, Т. В. Бельська, Я. В. Бережний та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички, В. А. Шахова. – К.: «К.І.С.», 2016. - 264 с.
41. Де Сото Э. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире. – М.: Catallaxy, 1995. – 320 с.

42. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – 5-те вид. – К. : Знання, 2006. – 231 с.
43. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1. / За ред. С. В. Мочерного. – К. : В-чий центр «Академія». – 2008. – 864 с.
44. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. Монографія / За ред. Я. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.
45. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло - К. : НІСД, 2009. – 336 с
46. Закон України «Про публічні закупівлі» від від 25.12.2015 № 922-VIII [Електронний ресурс]/Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
47. Звіт Антимонопольного комітету України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>
48. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>
49. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>
50. Звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.u>
51. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua>
52. Звіт про науково-дослідну роботу за темою «Тенденції розвитку конкурентних відносин в економіці України у 2010 році» [Текст] / Т. В. Куць, В. В. Венгер, С. І. Кіреєв та ін. ; Антимонопольний комітет України, Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики. – К. , 2011. – 198 с. – Деп. в УкрІНТЕІ, № держреєстрації 0111U003966.
53. Ігнатюк А. І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання. Монографія / А.І. Ігнатюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.

54. Опитування Центром комплексних досліджень АМК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/category/132635;jsessionid=1707D1BC3D562B5C16C58C333BFB>
55. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер; пер. сангл. В. Б. Боброва. – М. : Прогресс, 1990. – 567 с.
56. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс // Антология экономической классики. – М. : Эконом, 1992. – Т. 2. – 486 с.
57. Кеннет Дж. Эрроу Возможности и пределы рынка как механизма распределения ресурсов / Дж. Эрроу Кеннет // Теория и история экономических социальных институтов и систем. – А. В. Полетаев и др. – М, 1993. – С. 59.
58. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України : проблеми, перспективи / І. Г. Кириленко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 452 с.
59. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України : стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія / Ю. В. Кіндзерський ; НАН України ; ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К. , 2013 – 536 с.
60. Кларк Дж. М. Конкуренция как динамический процесс / Дж. М. Кларк. Всемирная история экономической мысли. В 6 т. Т.5/ гл. редкол. : В. Н. Черковец и др. – М. : Мысль, 1994. – 259 с
61. Кларк Дж. Распределение богатства : пер. с англ. / Дж. Кларк ; [под ред. Е. Берловича]. – М. ; Л. : Гос. соц.-экон. изд-во, 1934. – 300 с.
62. Князева И. В. Антимонопольная политика в России / И. В. Князева. – М: Издательство «Омега-Л», 2007. – 493 с.
63. Колісник Л. Загальнодержавна програма розвитку конкуренції в Україні як засіб модифікації умов формування конкурентного середовища/ Л.

Колісник, М. Русинський // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2012. – №4. – С.12–16.

64. Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки: Монографія / Заред. д-ра екон. наук, проф. В. Д. Лагутіна. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2008. – 308 с.

65. Конкуренція в Україні. Аналітична доповідь щодо стану, тенденцій і проблем розвитку економічної конкуренції в Україні у 2000-2005 роках. – К. : Антимонопольний комітет

66. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття. Словник / В. Д. Лагутін, О. О. Бакалінська, О. В. Вертелева, А. Г. Герасименко та ін.; за ред. проф. В. Д. Лагутіна – К. : КНТЕУ, 2009. – 329 с.

67. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д-ра екон. наук Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2005. – 582 с.

68. Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I / Упорядник Г. Друзенко, за заг. ред. Т. Качки. – К. : Видавництво «Юстініан», 2005. – 512 с.

69. Концепція Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-%D1%80>.

70. Костусев А. А. Конкурентная политика в Украине. Монография / А. А. Костусев. – К. : КНЕУ, 2004. – 310 с.

71. Лагутін В. Д. Конкурентна політика держави: механізми реалізації / Лагутін В. Д. // Вісник КНТЕУ. – 2016. – №4. – С. 22–37.

72. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин – М. : Эксмо, 2008. – 944 с

73. Мазаракі А. Конкурентна політика: наукове забезпечення і кадри / А. Мазаракі // Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2004. – №1. – С.3-11.

74. Макконелл К. Экономикс: Принципы, проблемы и политика / К. Макконелл, С. Брю. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 972 с.

75. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии Т. 1, кн. 1: Процесс производства капитала /К. Маркс . – М.: Политиздат, 1983. – 905с.
76. Маршалл А. Принципы экономической науки: в 3-х т. / А. Маршалл. – М. : Бизнеском, 2010. – 594 с.
77. Мескон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702с.
78. Милль Дж. С. Основы политической экономии / Дж. С. Милль : пер. с англ.; общ. ред. А. Г. Милейковсукого. - М. : Прогресс, 1980. – В 2 т. – Т. 1. – С. 394.
79. Методичні рекомендації АМКУ щодо оцінки впливу нормативно-правових актів та проектів актів на конкуренцію[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article>
80. Міняйло О. Уманців Ю. Механізм економічної політики/ Ю. Уманців, О. Міняйло, В. Косик // Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010.–436с.
81. Міщенко А. П. Стратегічне управління: навч. посіб. / А. П. Міщенко. – Вид. 2-ге. – Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2007. – 332 с.
82. Москаленко О. Економічна політика держави як інструмент реалізації стратегічних цілей економічного розвитку / О. Москаленко // Вісник Тернопільського економічного університету. – 2012. – №2. – С. 46–56.
83. Нестеренко А. Переходный период закончился. Что дальше? // Вопросы экономики. – 2000. – № 6. – С. 5.
84. Нікітіна О. Б. Міжнародні чинники формування конкурентної позиції економічних систем країн Південно-Східної Європи / О. Б. Нікітіна // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. науч. трудов / Донецкий нац. ун-т ; [редкол.: В. Адамов и др.]. – Севастополь ; Донецк, 2009. – Т. 1. – С. 296–300.
85. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт. – К. : Основи, 2000. – 426 с.

86. Норт Д. Институты идеология и эффективность экономики // От плана к рынку. Будущее посткоммунистических республик / Под. ред. Л.И. Пияшевой, Дж. А. Дорона. – М.: CatalLaxu, Институт Катона, 1993. – 307 с.
87. Норт Д. Институты, интситуциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт ; пер. с англ. А. Н. Нестеренко ; [предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера]. – М. : Фонд экон. книги «Начала», 1997. – 180 с. – (Современная институционально-эволюционная теория).
88. Норт Д.С. Институты и экономический рост: Историческое введение // THESIS. –1993. – Весна. – Т. 1. – Вып. 2. – С. 73.
89. Норт Д.С. Пять тезисов об институциональных изменениях // Квартальный бюллетень клуба экономистов. – 2000. – Вып. 4. – С. 3-15.
90. Носова О.В. Іноземні інвестиції в економіці України: Моногр. – Х. Основа, 2001. – 232 с
91. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. – М. : Экономика, 1996. – 496 с.
92. Олейник А. Н. Институциональная экономика : учебник / А. Н. Олейник. – М. : ИНФРА–М, 2007. – 416 с.
93. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
94. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua>.
95. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
96. Пахомов С. Глобальна конкуренція: нові явища, тенденції та чинники розвитку : монографія / С. Пахомов ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2008. – 224 с.
97. Перепечкина Е. Г. Государственная конкурентная политика России / Е. Г. Перепечкина. – Каспийский регион: политика, экономика, культура. – 2013. – №1 (33). – С. 151–161.

98. Перехідна економіка: Підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін. // За ред. В. М. Геєця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с.
99. Платонова Е. Экономические системы и их трансформация // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 7. – С. 34.
100. Полянский Ф.Я. Экономическая история зарубежных стран. Эпоха феодализма. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1954. – 506с.
101. Портер М. Международная конкуренция : Конкурентные преимущества стран / М. Портер. – Пер. с англ. под ред. Щетинина В.Д. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
102. Портер М. Е. Стратегія конкуренції : Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / Майкл Е. Портер ; [пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський]. – К. : Основи, 1998. – 390 с. : іл.
103. Портер М. Японская экономическая модель. Может ли Япония конкурировать / М. Портер, Х. Такеути, М. Сакакибара. – М., Альпина Бизнес Букс, 2005. – 262 с.
104. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.]; за ред. Ю. В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 928 с.
105. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія: у 2 ч. – Ч. 1 / за ред. В. М. Геєця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
106. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 19.04.2014 № 3659-12 [Електронний ресурс]/Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
107. Продержавнудопомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01 липня 2014р. №1555-18 (набрання чинності відбудеться 02 серпня 2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>.

108. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

109. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07 червня 1996 р. № 237/96 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.

110. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.08.13р. №2210-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/221014>.

111. Про загальнодержавну програму розвитку конкуренції в Україні на 2014-2024 роки: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG2MM00A.html.

112. Про здійснення державних закупівель: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ligazakon.ua

113. Реверчук С. К. Основи теорії економічної конкуренції : навч. посібник / С. К. Реверчук, Т. В. Сива, Л. С. Реверчук ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – К. : Знання, 2007. – 271 с.

114. Робинсон Дж. Экономика несовершенной конкуренции / Дж. Робинсон. – М., 1986.

115. Розанова Н. Поддержка конкуренции и промышленная политика / Н.Розанова//Мироваяэкономикаимеждународныеотношения.–2005. – №5. – С.34–40.

116. Розанова Н. М. Эволюция взглядов на конкуренцию и практика антимонопольного регулирования: опыт стран с развитой рыночной экономикой / Н. Розанова // Экономический журнал. – 2001. – №2. – С. 4–47.

117. Рудакова І.Є. Капіталістическа монополія: її політико-економіска природа і форми економіска реалізація. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1976. – 205с.

118. Саблук П. Т. Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері: доп. на 13-х річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, 20-21 червня 2011 р. / П. Т. Саблук. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2011. – 64 с.
119. Сакс Дж. Д. Макроэкономика. Глобальный поход / Дж. Сакс, Ф. Ларрен/ Пер. с англ. – М. : Дело, 1988. – 848 с
120. Самсонов Р. Институциональный монополизм: сущность и особенности регулирования / Р. Самсонов // Вопросы экономики. – 2007.– №2. – С.140–143.
121. Самуельсон П. Основы экономики анализа /П. Самуельсон. – СПб. : Экономическая школа, 2002. – 541 с.
122. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт [та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
123. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; пер. з англ. О. Васильєва [та ін.]. – К. : Port-Royal, 2001. – 590 с.
124. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит ; пер. с англ. В. С. Афанасьев. – М. : Эксмо, 2007. – 957 с. – (Антология экономической мысли)
125. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України : в 3 т. / Т. 3 : Конкурентоспроможність української економіки / За ред. акад. НАН України В. Гейця, акад. НАН України В. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 556 с.
126. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т. / Т. 3: Конкурентоспроможність української економіки / За ред. В. Гейця, В. Семиноженка, Б. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
127. Структурна політика // Енциклопедія державного управління у 8 т. / НАДУ при Президентіві України; [гол. ук.-ред. кол. Ю. Б. Ковбасюк]. Т.4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія М. М. Іжа, В. Г. Бодров. – К. : НАДУ, 2011.

128. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні : / В Тертичка – К.: Основи, 2002– 750 с.
129. Тертичка В. Стратегічне управління /навч. посіб. //В. Тертичка. – К. :НАДУ, 2014. – 196 с.
130. Уильямсон О. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки «отношенческая» контракция / О. Уильямсон ; пер. с англ. – Спб. : Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.
131. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія / За заг. ред.. Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
132. Усик Н. И. Формирование конкурентной среды и конкурентная политика / Н.И. Усик // Теоретическая экономика. – 2012. – №4. – С. 33–42.
133. Филюк Г. М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації:Монографія / Г. М. Филюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка,2009. – 404с.
134. Филюк Г. Високий рівень монополізації української економіки – бар'єр на шляху підвищення рівня її конкурентоспроможності / Г. Филюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2015. – № 10. – С. 102–108.
135. Філіппінська комісія з питань тарифів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tariffcommission.gov.ph/competit.html>
136. Фостер Д. Откровенный империализм – «бремя белого человека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.livelib.ru/author/210894/top-dzhon-bellami-foster>
137. Хайек Ф. Дорога к рабству / Ф. Хайек; пер. с англ. М. Гнедовский, И. Пильщиков. – М.: Новое издательство, 2005. – 176 с.
138. Хайек Ф. А. Индивидуализм и экономический порядок / Ф. А. Хайек. – М. : Изограф, 2000. – 256 с.

139. Хайек Ф. А. Общество свободных / Фридрих Август Хайек ; [пер. с англ. А. Кустарева ; под. ред. Ю. Колкера]. – London, 1990. – 309 с.
140. Хайне П. Экономический образ мышления : пер. с англ. / П. Хайне. – М. : Глобус, 2002. – 702 с.
141. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории / Пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 464 с.
142. Чаусовский А. Формальное и неформальное в экономике: Моногр. – Донецк, 2001. – 206 с.
143. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: реориентация теории стоимости / Эдвард Чемберлин ; пер. с англ. Э. Г. Лейкин [и др. ; ред. З. А. Басырова]. – М. : Экономика, 1996. – 351 с. – (Экономическое наследие).
144. Черненко С.О. Конкуренція та ефективність товарних ринків в Україні: Монографія / С. О. Черненко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 171 с.
145. Чухно А. Институціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 4–13.
146. Шаститко А. Неинституциональная экономическая теория. – М.: ТЕИС, 1998. – 575 с.
147. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория. –3-е изд. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591с.
148. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти : монографія / О. А. Швиданенко ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2007. – 312 с.
149. Шірінян Л. В. Мікрострахування в Україні : бути чи не бути? : монографія / Л.В. Шірінян, А.С. Шірінян. – Наукове видання. – Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю.А., 2012. – 208 с.
150. Шнайдер Т.Ф. Скрываясь в тени[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues30/rus/issue30r.pdf>

151. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Йозеф А. Шумпетер ; пер. з англ.: В. Ружицький, П. Тарашук. – К. : Ін-т держ. упр. та місцевого самоврядування при Каб. Міністрів України : Основи, 1995. – 528 с.
152. Шумпетер Й. Теория экономического развития: [пер. с нем.] / Й. Шумпетер. – М., 1982. – 347 с.
153. Яворська Т. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія / Т. Яворська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.
154. Ячеистова Н. И. Международная конкуренция: законодательство, регулирование и сотрудничество / Н. И. Ячеистова ; Конференция ООН по торговле и развитию. – Нью-Йорк ; Женева : ООН, 2001. – 468 с.
155. Ющенко К. Реалізація конкурентної політики держави: світовий досвід і Україна / Ющенко К. // Управління і адміністрування : зб. наук. ст. студ. ден. форми навчання / відп. ред. С.І. Бай. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – Ч. 2. – С. 432–438.
156. A Framework for the Design and Implementation of Competition Law and Policy / R. Shyam Khemani. – Washington, World Bank. – 1998
157. Amable B. Institutional Complementarity and Diversity of Social Systems of Innovation and Production // Review of International Political Economy. – 2000. – vol. 7. – No 4. – P. 645-687
158. Burzel T. Organizing Babylon. On the Different Conceptions of Policy Network / T. Burzel // Public Administration. – 1998. – Vol.76. – № 2. – p.56 – 72.
159. Coase R. H. The nature of the firm / R. H. Coase // Economica. – 1937. – V. 4, I. 16.
160. Coleman D.C. Revisions in Mercantilism. – London: Methuen and Co., 1969.
161. Commons John R. Institutional Economics // American Economic Review. – 1931. – vol. 21. – P. 648-657.

162. Commons J. R. Legal Foundations of Capitalism. – N.Y., 1924.
163. De Vries J. Economy of Europe in an Age of Crisis, 1600-1750. – Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
164. Doing business 2015. Web site Doing Business. Mode access:<http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#resolving-insolvency>.
165. Fay C.R. Great Britain from Adam Smith to the Present Day: An Economic and Social Survey. – New York: Longmans, Green, 1928.
166. Fehr E., Schmidt K. M. (BP I TY стор 379 324 сн.)1.
167. Galbraith J. American Capitalism. The Concept of Countervailing Power / J. Galbraith. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1952. – 208 p.
168. Global Competition Review [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalcompetitionreview.com>.
169. Hamilton W. Institution. Encyclopedia of the Social Sciences – N.Y., 1932. – V. VIII. – P. 84.
170. Heckscher E. Mercantilism. – London: E. F. Sodarlund ed., George Alien & Unwin, 1934. – Vol. L
171. Hunt S. D. A general theory of competition / S. D. Hunt. – L., 2000.
172. King G. Natural and Political Observation. – London: G. E. Barnett, 1936.
173. Motta M. Competition Policy: Theory and Practice / M. Motta. - New York : Cambridge University Press, 2004.
174. Moussis N. Access to European Union : law, economics, policies. The ultimate textbook on the European Union / Nicolas Moussis. – Rixensart : Euroconfidentiel, 2011. – 556 S.
175. Mundell R. The Monetary Dynamics of International Adjustment under Fixed and Flexible Exchange Rates / R. Mundell // Quarterly Journal of Economics. – 1960. –No74. – pp. 227–255.
176. Olson M. The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities. – New Haven: Yale University Press, 1982.

177. Parsons T. The Structure of Social Action. – N.Y.: Mc Grow – Hill, 1937. – 312 p.
178. Stiglitz J. E. More Instruments and Broader Goals: Moving Toward the Post-Washington Consensus / J. E. Stiglitz // WIDER Annual Lecture 2. – Helsinki WIDER/UNU, 1998. – 53 p.
179. Tinbergen J. On the Theory of Economic Policy / J. Tinbergen. – Amsterdam: North Holland, 1952.
180. The global competitiveness report 2013–2014. [Электронный ресурс] // World economic forum. – // Режим доступа:http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2013-14.pdf.
181. Veblen T. The Place of Science in Modern Civilization and Other Essays. – N.Y.: Huebseh, 1919. – 239 p.
182. World Economic Forum. Reports [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org/reports>.
183. Cartel leniency in EU: overview [Electronic source]. - Access mode :<http://uk.practicallaw.com/0-517-4976?source=relatedcontent#a762707>. - Title from the screen.
184. Cartel leniency in United States: overview [Electronic source]. - Access mode :<http://uk.practicallaw.com/4-501-2185?source=relatedcontent>. - Title from the screen.

ДОДАТКИ

Бібліографічний аналіз сутності категорії «конкурентна політика»

В. Лагутін [64, с. 43].	Конкурентна політика - система державних заходів правового, економічного та організаційно-адміністративного характеру, які спрямовані на формування конкурентного середовища, захист і підтримку конкуренції та боротьбу зі зловживанням монопольним становищем в економіці.
В. Геєць [125, с. 417].	Конкурентна політика - діяльність держави, що спрямована на підтримання та/або створення ситуації конкуренції на ринках через встановлення і дотримання правил, що визначають заборонені способи поведінки на ринку
З. Борисенко [17, с. 42].	Конкурентна політика - комплекс цілеспрямованих державних заходів, направлених на створення і захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції на товарних ринках.
В. Базилевич [10].	Конкурентна політика - діяльність держави та її виконавчих структур різних рівнів з контролю за дотриманням суб'єктами ринку законів і нормативних правових актів, усієї сукупності елементів системи конкурентного права; сукупність економіко-правових чинників, спрямованих на стабільний, динамічний розвиток економіки, зокрема в напрямках реформування існуючих та створення нових конкурентоспроможних підприємницьких структур.
Ю. Уманців [64, с. 462].	Конкурентна політика держави на фінансовому ринку визначається як діяльність держави щодо створення і розвитку нормального конкурентного середовища у фінансовій сфері для забезпечення ефективного руху фінансових, кредитних та грошових ресурсів, захисту добросовісної конкуренції на фондовому ринку, в банківській і страховій сферах із метою підтримки макроекономічної рівноваги та стабільності кругообороту товарів і доходів
Г. Филюк [134, с. 47]	Конкурентна політика - комплекс методів, засобів, інструментів держави, наддержавних органів, спрямованих на попередження та безпосереднє припинення порушень антимонопольного законодавства, створення і захист конкурентного середовища як на національних, так і на міжнародних ринках, сприяння розвитку конкурентних відносин та добросовісної конкуренції на основі підвищення конкурентної культури суспільства.
В. Мороз [80, с. 13]	Конкурентна політика є довгостроковою за часом та багаторівневою за напрямом впливу діяльність суб'єкта владних відносин, спрямована на підтримання існуючого рівня розвитку ринково-економічних, суспільно-політичних та культурно-етичних

	відносин та їх перспективного розвитку у соціальному просторі на основі ефективного використання трудових ресурсів і капіталу з дотриманням принципу пріоритетності громадян
О.Перепечкіна [97, с. 154]	Конкурентна політика - законодавчо затверджені дії держави, спрямовані на забезпечення ефективного використання економічних ресурсів і захист інтересів споживачів, що реалізується за допомогою комплексу спеціально затверджених і економічно обґрунтованих інструментів.
І. Князева [62, с. 177]	Антимонопольна політика- коло рішень, спрямованих на розвиток економіки, підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників, забезпечення ефективної зайнятості
Н. Розанова [115, с. 40]	Антимонопольна політика- система заходів із попередження, обмеження і припинення монополістичної діяльності економічних агентів на товарних ринках. Конкурентна політика націлена на вирішення більш широкого спектра проблем шляхом підтримки і стимулювання конкуренції
Б.Кваснюк [67, с.63]	Основним методом конкурентної політики, є забезпечення рівних умов конкуренції, зниженнябар'єріввходу на ринки, передусім шляхом забезпечення недискримінаційного доступу до ключових ресурсів. Крім того, він зазначає, щоконкурентнаполітика набуває міжнародного характеру, створюються йактивізуютьсяміжнародні інститути регулювання поведінки суб'єктів господарюваннянасвітових ринках
Г.Аніловська [6, с. 131].	Конкурентна політика - комплекс заходів,покликанихпротидіяти спробам підриву конкуренції або її спотворенню з боку фірм,яківолодіють монополіною владою, залишаючи поза увагою інші аспектицієїкатегорії
Т. Яворська [166]	Підходить до тлумачення управління держави усферіекономічної конкуренції на страховому ринку через поняттяконкурентногорегулювання страхового підприємництва, яке розуміє як сукупністьзаходіввідповідних органів державної влади щодо цілеспрямованого впливу наконкурентну поведінку суб'єктів страхового підприємництвашляхомзастосування різноманітних методів та інструментів

Джерело: складено автором за [6,10, 17,62,64,67,80, 97,115,125,134, 166,].

Рис. Трансмiсiйний механiзм конкурентної полiтики держави [71]

Бібліографічний аналіз сутності категорії «стратегічне управління»

Ф. Котлер[55]	Визначає послідовність розробки стратегії, ґрунтуючись на програмі розвитку, формулювання цілей і завдань, напрями діяльності та стратегії зростання
І. Ансофф[5]	Поділяє на етапи:аналізперспектив; аналіз конкурентних позицій; вибірстратегії
У. Кінг[26]	Виділяє три стадії: досягнення цілей за допомогою існуючих продуктів іринків; вихід на новіринки; розробка новихпродуктів
Ле Скурнас[81]	Забезпечення інтегральних зв'язків між глобальними цілями організації, більш безпосередніми її цілями та вибором специфічних дій, які допоможуть їй досягти цих цілей
Дж. Брайсон[18]	Певний набір найважливіших рішень, дій і засобів політики, які організація (чи інше підприємство) втілює в життя
А. Бергарт[81]	Необхідний інструмент успішного місцерозташування організації та ініціативності співробітників
Дж. Іспай[26]	Фокусування на досяжності добре визначених цілей запроєктованої вигоди організації як цілого
Х. Дімок [81]	Визначення цілей, а потім з'ясування того, які заходи має бути вжито, хто має діяти, коли, у який спосіб і яким коштом, аби досягти бажаної мети
М. Мескон[77]	Набір дій та рішень, які використовуються керівництвом і сприяють розробці специфічних стратегій для досягнення цілей організації
П. Лоранж[26]	Забезпечення нововведення та змін в організації достатньою мірою

Джерело: складено автором за [5,18,26,55, 77, 81].